

25. septembril
1925.

III. aastakäik.

Ilmub kaks korda kuus.

Tellimise hjnd: Aastas . . . Mk. 500.—
Pooles aastas . . . " 250.—
1923 ja 1924 aastak. „ 350.—

Üksik number 25 mk.

Kuulutuste hinnad: 1 lehekülj . . . Mk. 3000.—
1/2 „ . . . „ 1500.—
1/4 „ . . . „ 800.—
1/8 „ . . . „ 400.—

Toimetus ja talitus: Tallinn, Suure Roosikrantsi uul nr. 12. Avatud k. 9—3 p. l. Telefon nr. 4—72
Jooksev arve: Eesti Panga Tallinna osakond nr. 609.

SISU: 1) Valimispõhimõtted tulevases omavalitsuses, Eugen Maddison. 2) Omavalitsuste esituskogude tulevase valimiseaduse põhjooned, V. Smetanin. 3) Kas on otstarbekohane ära võtta valla- ja aleviomavalitsuse esituskogudelt avalikkude algkoolide õpetajate valimise õigust? A. Leinjärv. 4) Maakonna-, valla- ja aleviomavalitsuste pitserite küsimus, T. Laur. 5) Omavalitsuse päevauudised. 6) Teated Maakondade Liidu ja omaval. tegevusest. 7) Välismaade omavalitsused. 8) Riigikohtu seletused. 9) Küsimused ja vastused. 10) Toimetusele tulnud kiri. 11) Kuulutused.

Valimispõhimõtted tulevases omavalitsuses.

EUGEN MADDISON.

E. Maak. Liidu nõukogu koosolekul 26. aug. s. a. ettekantud referaat.

Põhiseadusega on meil omavalitsuste esituskogude valimistel maksuma pandud üldine, ühetaoline, otsekohene ja salajane hääletamisviis proportsionaalse põhimõtte alusel (§ 76). Proportsionaalsuse põhimõtte üleseadmine nii Riigikogu, kui ka omavalitsus-esituskogude valimistel on loogiline järeldus põhiseadusega maksmapandud riigikorrast. „Eesti on, kinnitab põhiseadus, — iseseisev, rippumatu vabariik, kus riigivõim on rahva käes“ (§ 2). Edasi kõneledes rahvast — jatkab põhiseaduse peatükk III: „riigivõimu kõrgemaks teostajaks Eestis on rahvas ise oma hääleõiguslike koodanikkude näol“ (§ 27). Tugedes ainult ettetoodud paragrahvidele — võiks kõneleda otsekohesest demokraatiast, otsekohesest rahvalitsusest Eestis.

Kuigi, nagu see selgub järgmistes põhiseaduse paragrahvidest, otsekohese demokraatia põhimõtted meil ainult osalt läbi viidud (rahvahääletamine, rahvaalgatus), olid põhiseaduse loojad siiski juhitud otsekohese demokraatia põhimõttest. Arvestades sellega, et meie olud ei võimalda otsekohesest demokraatiat täielikult maksuma panna, tunnustasid põhiseaduse loojad omaks rahva esituse põhimõtte. Et aga rahvaesitus tõesti oleks rahva esitajaks, s. t. et temas oleks võimalikult esitatud kõik need rahva grupid ja kihid, kes otsekohese demokraatia juures oleks tegelikult võinud osa võtta riigi valitsemisest, jäid põhiseaduse loojad peatuma proportsionaalsuse põhimõtte kui ainsa

abinõu, kui ainsa võimaluse juurde, mis võimaldab otsekohese demokraatia ja rahvaesituse põhimõtete kokkulepet. Pannes maksuma proportsionaalsuse põhimõtet riigikogu valimistel, ei võinud nad sellest loomulikult loobuda ka omavalitsusesituskogu valimistel, ja kinnitades, et „omavalitsuste kaudu teostab valitsemist kohal riigivõim“. (§ 75), väljendasid nad umbes seda sama, mis juba väljendatud §§ 2 ja 27.

Kuid ülesseades proportsionaalsuse põhimõtet, ei anna põhiseadus mingisugusi näpunäiteid, kuidas teda tegelikult teostada. See ei ole aga põhiseaduse puudus, sest põhiseadus annab ainult üldiseid põhimõtteid, ja oleks ekslik temalt nõuda, et ta kõiki normeeriks, kõiki ettenäeks. Siin peab juba harilik seadusandja oma jõudu näitama, siin peab juba Riigikogu tegelikku elu uurides ja tundma õppides tarvilikke teid ja võimalusi lahendamiseks leidma.

Proportsionaalsuse põhimõte, olgugi et ta isegi meil juba ligi kümme aastat maksev, on ikkagi uudis. Teda alles ikka veel uuritakse, katsutakse; tema kallal muratakse pead, tema teostamiseks proovitakse mitmesuguseid võtteid seatakse üles ühed ja teised süsteemid. Kuid see võitlus proportsionaalsuse põhimõte pärast ei ole sugugi tunnistus sellest, et proportsionaalsuse põhimõtte ei kõlba, et temast tuleks loobuda, et teda tuleks kolikambri heita, ja järjekult üleminna enamussüsteemi peale. Ei — see töö ainult näitab üldist tahtmist asja nii korraldada, et proportsionaalsuse põhimõtte teostamisel kõige paremaid tagajärgi saavutada. Kui on olemas rahulolematust, siis mitte niivõrd proportsionaalsuse põhimõtte enese, kui võrd maksvuselt oleva süsteemi pärast. Igalpool, kus aga maksuma pandud liikumata nimekirjade süsteem on rahulolematust. Leitakse, et proportsionaalsuse põhimõtte võimaldab küll gruppide, teatavate rahva kihtide, parteide esitamist, kuid ta eitab täitsa personaalset momenti, mis aga valijale kõige tähtsam. Seda sama väljendas ka esimene Eesti omavalitsustegelaste kongress tema poolt vastuvõetud resolutsioonis. Toon siin väljavõtte kõnealoleva küsimuse kohta: „... teadmises olles, et omavalitsuste suured ülesanded vastavaid omavalitsustegelaste nõuavad, kuna praegune valimise viis sarnast valimist ei kindlusta, tunnistab kongress tarvilikuks rutuliselt omavalitsuste valimised viia individuaalsele pinnale“. . . Seda sama väljendab juba kauemat aega ka meie ajakirjandus, näit. veel hiljuti „Postimees“ (Nr. 210),

nõudes „rohkem võimu valijale“. Ütleks veel — et sama mõte valitseb ka terve rahva seas, sest, minu arvates, et leiduks vististi ühtegi kodanikku, kes pooldaks täieliselt meil maksmapandud liikumata nimekirjade süsteemi. Kõik on sel arvamisel, et siin tarvis midagi ärateha, et valijale rohkem vabadust anda kandidaatide valikul. Kuid väljendades neid mõtteid, ei ole keegi nii palju, kui mäletan, ei tähendatud kongressil ega ajakirjanduses seisukohale asunud, ei tuleks enamussüsteemi peale üleminna loobudes proportsionaalsuse põhimõttest, mispärast ei või õigeks pidada ütelist, mis leidub hiljuti trükist ilmunud „Esimese Eesti omavalitsustegelaste kongressi“ tööde sisese juhatuses. Seal öeldakse järgmist: „hukkamõistes partei poliitikat seadusandlises kogus, tunnistas kongress selle kohatuks samuti omavaitsustes. Selle asemel nõudis ta neisse asjatundjaid mehi. Et praegune valimisviis sarnaste isikute valimist ei kindlusta, seati nõudmine üles, et omavalitsuste valimised tulevad, põhiseadust muutes, rutuliselt individuaalsele pinnale viia“ (10 leh.).

Üldist tahtmist ja arvamist väljendavad vististi kõige paremini eelpool tähendatud „Postimehe“ juhtkirjaniku sõnad: „iseenesestki mõista tuleb meil piirduda sarnaste muudatustega, mis põhiseaduse praegustesse raamidesse mahuvad. Kuid ka neis raamides võib nii mõndagi tähtsat parandust ettevõtta“.

Meil, nagu juba öeldud, on maksev nii Riigikogu, kui ka omavalitsuste esituskogu valimistel liikumata nimekirjade printsiip (Grundsatz der gebundenen Liste). Valimisi toimetatakse hääleandmise kaudu ühele kandidaatide nimekirjale (vallanõukogude valimisseaduse §§ 26 ja 38, linnavolikogude valimisseaduse § 14, maakonnarõukogude valimisseaduse § 24), kus juures valija nimekirjas ettenähtud kandidaatide järjekorras ainult ühte muudatust ettevõtta võib, nimelt ühe kandidaadi nime allakriipsutada, sellega tähendades, et ta annab oma hääle esimeses järjekorras kandidaatide nimekirja piirides märgitud kandidaadile (linnavolikogu valimisseaduse § 20² ja maakonnarõukogude valimisseaduse § 48). Vallanõukogude valimistel ei ole sedagi lubatud; seal on valija kohustatud valimisedeli ära andma muutmata kujul. Muid muudatusi ei ole valija õigustatud ettevõtma ei maakonnarõukogude ega ka linna- ja alevi-volikogude valimistel. Ta on seotud nimekirjaga ja

selles ettenähtud kandidaatide järjekorraga. Lubades ainult ühte kandidaati ära märkida, loeb seadus isegi kõik märkimised maksvuseta, kui nimekirjas on mitu kandidaati märgitud, ja järjekult jääb maksvaks nimekirjas ettenähtud järjekord (linnavolikogude valimiseaduse § 20² teine lõige ja maakonnakogude valimiseaduse § 48). Iseeneest mõistetav, et sarnane ärarippuvus esitatud nimekirjadest ja neis ettenähtud järjekorrast võimaldab ainult teatavate rahvagruppide ja parteide esitamist ning nende poolte ülestähendatud kandidaatide läbiviimist neile soovitavas järjekorras. Valija aga aina hääleta — ei ole temal siin rohkem ei rääkimist ega tegemist. Ta peab, kui ta üldse hääletamisest tahab osa võtta, painutama end nimekirjade esitajate tahtmise alla. Ei tee ta seda — võtab ta endale rohkem vabadust — on tema valimisedel maksvuseta või paremal juhtumisel loetakse valimisedel äraantuks muutmata kujul. See asjaolu ongi enim tähendatud rahulolematuse põhjuseks.

Mis tuleks siin teha, et valijale rohkem vabadust anda? Ma vastaksin: liikumata nimekirjade asemele tarvitusele võtta liikuvad nimekirjad. Kõige pealt tuleks valijale lubada ettenähtud kandidaatide järjekord äramäärata; temal peaks õigus olema neid ümberpaigutada oma tahtmise järgi, seda tahtmist vastavate numbritega kandidaatide nimede eel äratähendades. Teiseks peaks valijale lubatama nimekirja ise kokkuseada, võttes kandidaate ükskõik missugusest nimekirjast. Kolmandaks võiks lubada isegi kandidaatideks mitte üheski esitatud nimekirjades ettenähtud isikuid võtta. Ei oleks ka tähtsuseta valija õigus mahakustutada nimekirjas neid kandidaate, kelle poolt ta ei sooviks hääletada — või jällegi õigus tõsta mõne kandidaadi tähtsust sellega, et ta selle nime kas kaks või enam korda valimisedelile kirjutab (n. n. nimede kuhjatamine). Need abinõud võimaldaksid valimisi õige tuntavalt individuaalsele pinnale üleviia. Nagu juba eelpool tähendasin, on rahulolematuse põhjuseks seal, kus proportsionaalsuse põhimõte maksma pandud, tarvitusele võetud liikumata nimekirjade süsteem. Näit. peale revolutsiooni said Saksamaal peaegu kõik valimised selle süsteemi alusel ettevõetud, kuid varsti juba kuuldusid hääled, mis nõudsid liikuvate nimekirjade sisseseadmist. Leiti, et see süsteem isäranis vähe kohane kogukonna valimistel, sest kogu-

konna valitsemisel ei ole mõõduandvad partei poliitilised seisukohad, vaid siin on tähtis võita isikuid („Persönlichkeiten“). Sel põhjusel on ka hiljuti Bayeris maksmapandud kogukonna valimiseaduses (6. nov. 1924 a.) ettenähtud liikuvate nimekirjade süsteem. Ainult mõnedes linnades, näit. Münchenis, Ausburgis jne., on maksma jäetud 1919 a. saadik tarvitusele võetud liikumata nimekirjade süsteem. Tähendatud seaduse (§ 3 p. 7) põhjal hääletab valija samuti ühe nimekirja poolt, kuid ta võib selles kandidaatide järjekorda muuta oma äranägemise järgi, võib mitte soovitavaid kandidaate mahakustutada, võib ühe või teise kandidaadi nime 3 korda valimisedelile kirjutada. Keelatud on ainult kandidaate teistest nimekirjadest või väljastpoolt nimekirju („Vilde“) võtta. Kuid valimiste tagajärgede väljaarvamisel võib aga siiski mõõduandvaks jääda nimekirjas ettenähtud kord, ja see sel juhtumisel, kui üle poole hääli, mis nimekirjale antud, on muutmata nimekirja poolt. Vastasel korral jagatakse kohad saadud hääle järgi. Juhtumisel, kui on esitatud üks nimekiri või kõik esitatud nimekirjad on maksvuseta, tunnustatud, toimetatakse valimisi enamussüsteemi järgi, kusjuures valijad ei ole seotud esitatud nimekirjaga. Soomes, nagu teada, on eduskonna valimistel juba 1906 a. (20 juulist) maksvusel liikuvate nimekirjade süsteem, mille aluseks on 1905 a. Dr. Georg von Wendt'i poolt esitatud sellekohane eelnõu. Soome valimiseaduses on maksvad järgmised põhimõtted:

1. Üksik nimekiri on piiratud ning võib ainult mõnd vähest nime (valimiseaduses 3 nime) sisaldada, näiteliselt $\frac{1}{5}$ kuni $\frac{1}{7}$ valimisringkonnale kuuluvatest mandaatist.
2. Valija määrab üksiku nimekirja kandidaatide järjekorra, paigutades nende ette hääletamis arvud, 1, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ jne., selle järele, kuidas ta ettepanudete valimist toetab. Hääletamisarvude summa, mis kandidaat niiviisi saanud, määrab tema lõpuliku koha nimekirjas.
3. Nimekirjad võivad valijate gruppide, kes nad ülesseadnud, vahelisel kokkuleppel ühendatud saada, mis siis üksikutele gruppidele need paremsed annab, mis nimekirjade ühenduses sisalduvad.
4. Ülesseatud nimekirjad võetakse valimisringkonna üldisse valimisedelisse, „ametlikku hääletamisedelisse“.

5

„Metsikutel“ ei või olla eraldi hääletamissedelisi, vaid peab ametlikus hääletamissedelis leidvale lahtisele kohale need üksikud nimed kandma, mida neil õigus kirjutada, kusjuures nii rehkendatakse, et esimene kandidaat 1 hääle saanud, teine, $\frac{1}{2}$, kolmas $\frac{1}{3}$ jne.

Soome valimisseaduse iseäralduseks on see asjaolu, et esitatavates nimekirjades ainult kolm kandidaati võib ettenäha. Sellega on tahetud veel tõsta individuaalset momenti. Selle põhimõtte ülesseadmisel on arvestatud valija tahtmisega, on välja mindud sellest seisukohast, et valija hääletab oma valikul ühe kandidaadi poolt, kuid võib juhtuda, et see juba teiste poolt küllaldaselt hääli saanud, ning sellepärast tuleks temale võimalus anda veel teisi nimetada.

Soome valimismoodus tuleks meile kõige vastuvõetavamaks lugeda. Ja ta ongi juba meil osalt maksma pandud Vabariigi Valitsuse poolt 8. juunil k. a. kinnitatud Eesti Vabariigi Saksa rahvuse kultuur-nõukogu valimise määrustes („R. T.“ Nr. 101/102 — 1925 a.). Selle määruse järgi toimetatakse valimisi häälteandmise kaudu ühele vastava valimisringkonna kandidaatide nimekirjale (§ 19). Nimekirja võib ülesvõtta mitte üle kolme kandidaadi, nimekirjades, kus rohkem kandidaate, jäätakse viimased arvesse võtmata (§ 25). Kaks või rohkem nimekirja võivad liituda nimekirjade ühenduseks (§ 26). Valija võib valimissedelil ära anda muutmata kujul, sellega tähendades, et ta hääletab kandidaatide nimekirja poolt ja on seal ülesloetud kandidaatide järjekorraga nõus. Ta võib aga kandidaatide järjekorda oma äranägemisel muuta, kandidaatide nimede ette vastavad numbrid (1, 2, 3) paigutades (§ 34). Valimissedelid sorteeritakse nimekirjade järgi. Peale selle loetakse igale kandidaadile antud hääled, kusjuures esimestele kandidaatidele arvatakse üks hääle, teistele pool häälest ja kolmandale üks kolmandik häälest (§ 37). Igas nimekirjas seatakse kandidaadid saadud häälte arvu järgi ritta. Kandidaadile, kes rohkem hääli saanud, arvatakse nimekirjale antud häälte kogu arv, teisele — pool arvest ja kolmandik arvest. Niimoodi saadud häälte arvud nimetatakse esialgseteks võrdlusarvudeks. Kui mõni kandidaat on seisnud mitmes nimekirjas, siis arvatakse kõik tema võrdlusarvud kokku, ja see summa loetakse tema esialgseks võrdlusarvuks (§ 38). Peale selle seatakse kõik nimekirjade ühen-

duses seisvad kandidaadid ritta (§ 38) tähendatud võrdlusarvude järgi. Kandidaadile, kelle võrdlusarv kõige suurem, arvatakse nimekirjade ühendusele antud häälte kogu arv, teisele pool arvest, kolmandale üks kolmandik arvest, neljandale — üks neljandik jne. Saadud arvud nimetatakse lõpulikkudeks võrdlusarvudeks. Kui mõni kandidaat on seisnud mitmes nimekirjade ühenduses, siis arvatakse kõik tema võrdlusarvud kokku ja saadud summa loetakse tema lõpulikuks võrdlusarvuks (§ 39). Peale selle seatakse kõik valimisringkonnas üles seatud kandidaadid ritta § 39 tähendatud lõpulikkude võrdlusarvude järgi. Valituks loetakse niipalju kõige suuremate võrdlusarvudega kandidaate, kui palju vastavas valimisringkonnas kultuur-nõukogu liikmeid valida on (§ 40).

Nagu ettetoodust näha, erineb Saksa rahvuse kultuur-nõukogu valimisviis Soome omast ainult selles, et Soome valimisseaduse järgi võib valija valimissedelil, kus kõik nimekirjad äratoodud, tühjaks jäetud kohal ise kolm kandidaati ülesmärkida, võttes neid kas valimissedelis sisalduvatest nimekirjadest või väljaspoolt nimekirju. See kõrvalekaldumine Soome eeskujust on seletatav ainult sellega, et Saksa rahvuse kultuur-nõukogu valimiste jaoks maksma pandud valimisviisi vaadati, kui esimese katse peale, ja kui ta peaks õnnestama, siis juba arendada teda Soome valimisseaduse sihiks.

Kuid täiesti omaks on võtnud Soomevalimissüsteemi hiljuti (18. aug.) „Riigi Teatajas“ avaldatud Kaubandus-Tööstuskoja valimismäärused („R. T.“ 133 134-k., 12. augustil s. a. Vabariigi Valitsuse poolt vastuvõetud, „Kaubandus-Tööstuskoja juhatuskiri“, peatükk B § 25 ja teised).

Valimised ja valimiste tagajärjed kujuneksid Saksa kultuur-nõukogu ja Kaubandus-Tööstuskoja valimismääruste järgi umbes järgmiselt:

Oletame, et teatavas valimisringkonnas on esitatud kuus nimekirja, neist on liitunud nimekirjad Nr. Nr. 1, 2 ja 3 ja nimekirjad Nr. Nr. 4 ja 5; nimekirj Nr. 6 läheb valimistele iseseisvalt. Esimeses nimekirjade ühenduses oleksid, ütleme, järgmised kandidaadid: nimekirjas Nr. 1 — A, B ja C; nimekirjas Nr. 2 — D, A ja E; nimekirjas Nr. 3 — B, E ja F. Teises nimekirjade ühenduses: nimekirjas Nr. 4 — G, H ja A ning nimekirjas Nr. 5 — G, H ja J. Kuuendas iseseisvas nimekirjas oleksid: K, L ja A,

Oletame, et esimeses nimekirjade ühenduses

Nimekirja Nr. 1 poolt on hääletanud 124 valijat, kusjuures hääli on saanud:

A — 111
B — 80
C — $36\frac{1}{3}$

Nimekirja Nr. 2 poolt on hääletanud 230 valijat, kusjuures hääli on saanud:

D — 201
A — $120\frac{2}{3}$
E — 100

Nimekirja Nr. 3 poolt on hääletanud 117 valijat, kusjuures on saanud hääli:

B — $54\frac{5}{6}$
E — $62\frac{1}{3}$
F — $97\frac{1}{3}$

Neid arvasi vaadeldes tuleks meeldetuletada esiteks, et iga ühe kandidaadi poolt saadud häälte arv koosneb häältest, mis ta on saanud seistes järjekorras 1, 2 ja 3 kohal, teiseks -- et kõikide nimekirjas seisvate kandidaatide poolt saadud kogu arv võrdneb nimekirja poolt saadud hääle (sedelite) arvule kasvatatud $\frac{11}{6}$, sest, nagu ennem öeldud, on valijal mitte üks hääli, vaid $1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{3}$.

Selle järele pöörame kandidaatide esialgsete võrdlusarvude väljaarvamisele. Kui kandidaadi poolt saadud häälte arv on mõõduandvaks nimekirja piirides, siis on esialgsetel võrdlusarvudel tähtsus kandidaadi paiga suhtes nimekirjade ühenduses.

Nimekirjas Nr. 1 oleksid kandidaatide esialgseteks võrdlusarvudeks: A—124 (nimekirja poolt saadud häälte kogu arv), B—62 ($\frac{1}{2}$ kogu arvest) ja C—41 $\frac{1}{3}$ ($\frac{1}{3}$ kogu arvest).

Nimekirjas Nr. 2 oleksid kandidaatide esialgseteks võrdlusarvudeks: D—230 (nimekirja poolt saadud häälte kogu arv), A—115 (pool sellest arvust) ja E—76 $\frac{2}{3}$ ($\frac{1}{3}$ sellest arvust).

Nimekirjas Nr. 3 oleksid esialgseteks võrdlusarvudeks: B—39 (üks kolmandik nimekirja poolt saadud häältest), E—58 $\frac{1}{2}$ ($\frac{1}{2}$ sellest arvust) ja F—117 (kogu arv). Selle järgi oleksid esimese nimekirjade ühenduse piirides liitunud nimekirjade kandidaatidel järgmised esialgsed võrdlusarvud: A—239 [124 (nim. Nr. 1) + 115 (nim. Nr. 2)], B—101 [62 (nim. Nr. 1) + 39 (nim. Nr. 3)], C—41 $\frac{1}{3}$ (nim. Nr. 1), D—230 (nim. Nr. 2), E—135 $\frac{1}{6}$ [76 $\frac{2}{3}$ (nim.

Nr. 2) + 58 $\frac{1}{2}$ (nim. Nr. 3)], F—117 (nim. Nr. 3).

Pöörame nüüd teise nimekirjade ühenduse juurde ja oletame, et nimekirja Nr. 4 poolt on hääletanud 147 valijat, kusjuures on saanud hääli: G—107 $\frac{1}{2}$

H—100
A—62.

Nimekirja Nr. 5 poolt 405 valijat, kusjuures on saanud hääli: G—155
H—247 $\frac{1}{2}$
J—340.

Nimekirjas Nr. 4 oleksid kandidaatide esialgseteks võrdlusarvudeks: G—147 (nimekirja poolt saadud hääle kogu arv), H—73 $\frac{1}{2}$ (pool sellest arvust) ja A—49 ($\frac{1}{3}$ sellest arvust).

Nimekirjas Nr. 5 oleksid esialgseteks võrdlusarvudeks: G—135 ($\frac{1}{3}$ kogu arvest), H—202 $\frac{1}{2}$ ($\frac{1}{2}$ sellest arvust) ja J—405 (kogu arv). Selle järgi oleksid teise nimekirjade ühenduse piirides liitunud nimekirjade kandidaatidel järgmised esialgsed võrdlusarvud: G—282 [147 (nim. Nr. 4) + 135 (nim. Nr. 5)], H—276 (73 $\frac{1}{2}$ (nim. Nr. 4) + 202 $\frac{1}{2}$ (nim. Nr. 5)], A—49 (nim. Nr. 4) ja J—405 (nim. Nr. 5). Mis puutub nimekirja Nr. 6, mis iseseisvalt valimistele läks, siis oletame, et poolt on hääletanud 330 valijat, kusjuures on saanud hääli:

K—290
L—205
A—110.

Esialgseteks võrdlusarvudeks oleksid K—330 (kogu arv), L—165 (pool kogu arvest) ja A—100 ($\frac{1}{3}$ sellest arvust).

Seades I-se ühenduse kandidaate ritta nende esialgsete võrdlusarvude järgi, saaksime: A—239 F—117
D—230 B—101
E—135 $\frac{1}{6}$ C—41 $\frac{1}{3}$.

Kuid esimese ühenduse poolt on hääletanud 471 valijat [124 (nim. Nr. 1) + 230 (nim. Nr. 2) + 117 (nim. Nr. 3)]. Seda arvesse võttes, saame nende lõplikud võrdlusarvud:

A—471 (ühenduse poolt saadud kogu arv)
D—235 $\frac{1}{2}$ (pool sellest arvust)
E—157 ($\frac{1}{3}$ sellest arvust)
F—117 $\frac{3}{4}$ ($\frac{1}{4}$ sellest arvust)
B—94 $\frac{1}{6}$ ($\frac{1}{3}$ sellest arvust)
C—75 $\frac{1}{6}$ ($\frac{1}{6}$ sellest arvust).

Seades nüüd II-se ühenduse kandidaate ritta nende esialgsete võrdlusarvude järgi saaksime: J—405 H—276
G—282 A—49

Kuid II-se nimekirjade ühenduse poolt on hääletanud 552 [147 (nim. Nr. 4) + 405 (nim. Nr. 5)] valijat.

Nende lõpulik võrdlusarv oleks järjekult:

J — 552 (ühenduse poolt saadud kogu arv)
G — 276 ($\frac{1}{2}$ sellest arvust)
H — 184 ($\frac{1}{3}$ sellest arvust)
A — 138 ($\frac{1}{4}$ sellest arvust).

Nimekirjas Nr. 6 esialgsed võrdlusarvud oleksid ka ühtlasi lõpulikud võrdlusarvud:

K — 330
L — 165
A — 110.

Et kandidaat A figureeris esimeses nimekirjade ühenduses, kus tema lõpulik võrdlusarv 271, II-es nimekirjade ühenduses, kus tema lõpulik võrdlusarv 138, ja nimekirjas Nr. 6, kus tema lõpulik võrdlusarv 110, siis võetakse kõik need arvud kokku; saadud ($471 + 138 + 110 = 719$) ongi tema lõpulik võrdlusarv.

Nüüd seame kandidaate nende lõpulikude võrdlusarvude järgi ritta ja saame:

A — 719 D — $235\frac{1}{2}$ E — 157
J — 552 H — 184 F — $117\frac{3}{4}$
K — 330 L — 165 B — $94\frac{1}{5}$
G — 276

Valituks loetakse niipalju kõige suuremate võrdlusarvudega kandidaate, kui palju vastavas valimisringkonnas on valida liikmeid.

Kõiki ettetoodud kokkuvõttes, võiksid meil tuleva omavalitsuste valimisseaduse põhimõtted järgmised olla: aluseks võttes Soome valimisseadust 1926 a. piirata nimekirjas ettenähtud kandidaatide arvu, näit. 3-ga; valijale anda õigus kandidaatide järjekorda nimekirjas ise ära määrata; lubada temale nimekirja ise kokkuseadida, võttes kandidaate kas esitatud nimekirjadest või väljastpoolt nimekirju; lubada esitatud nimekirjas mahakustutada mittesoovitavat kandidaati ja lõpuks lubada ühe kandidaadi nime mitu korda märkida valimisedelile. Kui aga mitte ühte nimekirja ei ole esitatud ehk nimekirjad maksvuseks tunnustatud, siis tuleks valimised, Bayeri valimisseaduse eeskujul, enamussüsteemi järgi toimetada.

Sellega võiksin ma oma ettekannet lõpetada, kuid peatuksin veel vähe elamis- ja vanadustsensuste juures. Nagu teada, tahetakse mõnelt poolt (näit. Linnade Liidu — v. „Maaomavalitsus“ Nr. 12 k. a.) kodanikkude osavõttu omavalitsuste valimistest ära olenevaks teha ajast, mis kodanik omavalitsuse piirides ära elanud. Linnade Liit arvab, näit., et see aeg peaks olema isegi (12 kuud). Mis puutub vanadustsensusse — siis on arvamised kuulda, et kandidaadidelt nõuetav vanadus tuleks tõsta kuni 25 a. Neid küsimusi arutades tekkib ilmingimata küsimus, kuid võrd need ettepanekud põhiseadusega kokkukõlas. Esimesel pilgul võiks kalduda seisukohale, et siin põhiseadus mingisuguseid takistusi ei tee, sest ta kõneleb juba varem tsitseeritud § 76 ainult valimisviisist — sellest aga, kes valimistest on õigustatud osavõtma ta sugugi ei kõnele. Tema vaikimine selle kohta võiks põhjust arvamiseks anda, et siin harilik seadusandja tahtmine millegiga ei ole seotud: ta võiks eriseaduses ettenäha kõrget vanadustsensust, võiks kõrvaldada naisi, võiks ettenäha suuremat elamistsensust jne., sest see kõik ei käiks üldise valimisõiguse põhimõttele vastu. Võiks ütelda siin, et näit., Preisimaal või Bayeris on maksev nii elamistsensus, kui ka vanadustsensust. Kuid selle vastu võiks ette tuua Saksamaa põhiseaduse iseäraldused, näit. seal § 17 on otsekohe ettenähtud, et osariikide seadusandlus võib nõuda elamistsensust kuni ühe aastani, ja seda teeb ka eelpool tähendatud Bayeri valimisseadus (§ 1 p. 2).

Kuid meie oma põhiseaduse iseäraldused oleksid, minu arvates, selle vastu. Eelpool tähendasin juba, et § 75 lause „omavalitsuste kaudu teostab valitsemist kohal riigivõim“... väljendab neid sama mõtteid, mis sisalduvad §§ 2 ja 27, s. t. et põhiseaduses väljendatud põhimõtte järgi tuleb hääleõiguslikeks kodanikkudeks nii riigikogu kui ka omavalitsuste valimistel lugeda ühte ja neid samaseid isikuid. Mis siin veel põhiseaduse raamide piirides võiks ja tuleks ära teha, see on: nõuda, et valijal oleks omavalitsuse piirkonnas alaline elukoht, nagu seda ka nõudis Asutava Kogu omavalitsuse komisjoni poolt väljatöötatud omavalitsuse seaduseelnõu (§ 7). Kodaniku alaline elukoht oleks aga seal, kuhu ta oma ettevõtete varanduse või teenistuse tõttu kauema aja asumise mõttega korteri on võtnud (tähend.

seaduseelnõu § 8), või õigemini seal, kus keegi omale eluaseme on võtnud mõttega teda enesele kehtvalt pidada. See oleks jällegi aluseks kogukonna liikme või ala-

lise elaniku põhimõtte maksmapanekuks, mida siis registreerimise teel tuleks igas omavalitsuses teostada.

Omavalitsuste esituskogude tulevase valimis- seaduse põhjooned.¹⁾

V. SMETANIN.

Tallinna linna Statistika Büroo juhataja.

Praegu maksvaid omavalitsuste valimis-
seaduste puudusi on mitmel korral juba
valgustatud. Niisamuti on ka tähelepanu
juhitud Riigikogu valimis- ja seaduse peale,
sest nendel seadustel on nii mitmedki ühi-
sed pahed. Nagu teada, on Riigikogu
valimis- ja seadus nüüd revideerimisele võetud;
vastav seaduse eelnõu Kohtuministeeriumi
poolt väljatöötatud ja Vab. Valitsusele esi-
tatud. Nii võib loota, et järgmised valimi-
sed juba uue, ehk tuntavalt parandatud
seaduse järele saavad toimetatud. Arvesse
võttes, et ka omavalitsuste valimised
tuleva aasta lõpul meil eelseisavad, oleks
väga tähtis ja soovitatav sellepärast, et oma-
valitsuste keskorganisatsioonid — Maa-
kondade ja Linnade Liidud — omavalitsuste
valimise seaduse revideerimise küsimusele
asuksid, omi seisukohti avaldaksid nende
põhjoonte kohta, milledele tuleks uus omav.
valimis- ja seadus rajada, et võimaldada juba
järgmisi valimisi omavalitsuste esituskogu-
desse uue seaduse alusel läbiviia.

Asudes nüüd küsimuse juurde, mis-
sugustele põhimõttele aluste tuleks
meil omavalitsuste valimis- ja seadus
rajada, peab kõige pealt selgusele jõudma selle
kohta, kas on soovitatav omavalitsuste vali-
misi nende samadele põhimõttele alustele
rajada, nagu Riigikogu valimised, või tuleb
siin — arvesse võttes omavalitsuste üles-
annete ja tegutsemise viisi iseäraldusi —
otstarbekohasuse seisukohast otsustada.
Kuid siin on meil teatav kindel piir meie
põhiseaduse § 76 tõmmatud, kus öeldud,
et „Omavalitsusüksuste esituskogud vali-
takse üleüldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja
salajasel hääletamisel proportsionaalsuse
põhimõtete alusel“. Nii siis puht formaalsel
põhjusele tuleb meil proportsionaalse vali-
mise süsteemi juurde jääda, ehk küll oma-

valitsusüksuste esituskogude moodustamisel
otstarbekohasem majoritaarne süsteem oleks,
süsteem, kus mitte nii tähtis pole teatud
poliitiliste ideede väljendamine ja esita-
mine, kui isikute leidmine, kes praktiliste
eluküsimuste lahendamises vilunud, kellel
töö tahtmist ja tööjõudu on, ühe sõnaga
süsteem, kus määrava tähtsusega mitte
partei programm ja lubadused, mida iialgi
ei täideta, vaid kandidaatide isiklikud oma-
dused. Et aga majoritaarset süsteemi
maksma panna, on vaja Põhiseadust muuta,
milleks suur operatsioon — rahvahääletus
— tuleks ette võtta, mille edukas korda-
minek aga kahtlane on, sest laiematele
rahvahulkadele on valimise süsteemi küsi-
mus väga teoreetilise iseloomuga küsimus,
ning karta on, et rahvahääletamisest osa-
võtjate arv selle tõttu väga väike saaks
olema. Pealegi nõuab rahvahääletus roh-
kesti eeltööd ja aega, kuna praegu meil
kõige tähtsam on just see, et juba järgmi-
sed omavalitsuste valimised revideeritud ja
parandatud valimise seaduse järele saaks
teostatud, ning sellepärast oleks ka kõige
otstarbekohasem jääda Põhiseaduse
§ 76-s ettenähtud aluse juurde. Sellega
aga on siis ka omavalitsuste esituskogude
valimise seaduse tähtsam alus ühine Riigikogu
valimise seadusega. Seda enam aga
tuleks muude omavalitsuste valimis- ja
seaduste põhjoonte äramääramisel silmas
pidada omavalitsuste iseäraldusi ning seniseid
valimiste kogemusi, sest niisuguseid formaal-
seid takistusi, nagu ülaltoodud I. põhilause
juures nägime, siin enam ei ole.

Praegu maksva valimise seaduse üheks
suuremaks paheks on see, et kogukonna
esituskogu valimistest võivad kõik need
kodanikud osa võtta, kellel ei ole mingit
kindlat sidet kogukonnaga. Elamise tsen-
sust, mis teataval määral side olenemist
garanteerib kodaniku ja kogukonna vahel,

¹⁾ Kokkuvõetult ettekaartud E. Maakondade Liidu
nõukogu koosolekul 26. aug. s. s.

meie omavalitsuste valimise seadused ei tunne. Raske on veel mujalt leida sarnast piiramata vabadust, kus igal isikul, kes kogukonna piiridesse, kas ainult nimekirjade kokkuseadmise ajal ehk koguni alles enne valimisi ajutiseks elama asunud, või ka ajutiselt seal peatama jäänud, valimistest osavõtmise õigus on. Sarnasest piiramata vabadusest võib väga kergesti väljakujuneda kogukondade valimiste tähtsuse täieline annuleerimine, iseäranis meie väiksemate omavalitsuste üksustes. Võib juhtuda, et valimiste ajal väiksemas linnas ehk alevis või valla piirides viibib mingisugune suurem sõjaväe üksus. Nende ajutiselt kohal viibijate kogukonna valimistest osavõtmise tõttu võib esituskogu sarnasena väljakujuneda, et võib kogukonna elulistele huvidele vastu töötama hakata. Võib ka juhtuda, et ajutise töö läbiviimiseks on suurem arv töölisi kuhugi kogukonda koondatud. Loomulik, et kui need töölised valimistest osa võtavad, siis ka esituskogus tööliste esitajate ülekaal suur on, kuna aga kogukonna elanikkude rõhuv enamus hoopis teistsuguse ilmavaatega on, kui nende poolt valitud esituskogu enamus. Missuguseid soovimata konfliktisi see esile tuua võiks, on kerge omale ette kujutada. Meie poliitilise elu arenemisega, võib olla, hakatakse valijaid kogukonda sisse „importeerima“ ning sellega oleks siis ka omavalitsuse tähtsama alusele surmav hoop antud. Sellepärast oleks tungivalt tarvis, et val. seaduses saaks kogukondade alaliste elanikkude kaitseks abinõud ettenähtud, mis võimaldaks ära hoida sarnast väärnähtust. Kõige kindlam abinõu on siin elamise tsensus. Kui vaadelda välismaade kogukondade valimise seadusi, siis leiame pea igal pool, et aktiivne valimise õigus on ainult nendel kodanikkudel, kes vähemalt üks aasta on kogukonna piirides alaliselt elanud. Pole mingisugust kaaluvat põhjust, miks ka meil ei saa see üldiselt tunnustatud põhimõtte maksma pandud ning valimise seadusse elamise tsensus üles võetud. Nii siis lubaksin teist põhilauseid järgmiselt vormuleerida:

Kogukonna esituskogu valimistest võtavad ainult need E. V. R. kodanikud osa, kes vähemalt üks aasta on kogukonna piirides alaliselt elanud.

Kui vaadelda meie praeguseid linnade ja alevite volikogusi, siis kõige pealt torkab silma nende arvurikkad koosseisud. Volikogude suur volinikkude arv ei kergenda kuidagi volikogu tööd, vaid just vastupidi,

mõjub takistavalt volikogu tööedu peale ja suurel määral just halvab tõsise ja kava-kindla töö arendamist. Arvurikas volikogu on liiga raske aparaat, liigub liiga pikkamisi. Kui vaadata teiste riikide omavalitsuste esituskogude koosseisusi nende liigete arvu suhtes, siis on need võrdlemisi väga väiksed. Näituseks Norras kõigub maa kogukondade esituskogude liigete arv 12—60 ja linnades 20—84 vahel vastavalt kogukonna elanikkude arvule, Hollandis on linnade volikogudes 7—45 volinikku, Prantsusemaal linnades — 10—36 vol., eriti Lyon'is 54 vol. ja Pariisis 80 vol., Bayeri linnades 20—50 vol., Vürtembergis 6—72 vol. jne. Erandina esineb ainult Ungaris Budapest, kus volikogus on 240 valitavat volinikku ja 20 voltn., kellele amet annab ühtlasi volikogu liikme õiguse. Vaatamata selle peale, et tähendatud maadel on linnade elanikkude arvu poolest palju suuremad kui meil, siiski suudab seal volinikkude arvu poolest väike volikogu tähelepanemisväärilist tööd ära teha. Arvan sellepärast, et ka meil eriti linnade ja alevite volikogu koosseisusi võiks kergesti poole võrra vähendada, millest nende kogukondade majapidamise huvid ainult võidaksid. Arusaadav, et volinikkude arv tuleb seada proportsionaalsesse vahekorda elanikkude arvuga, kuid missuguses proportsioonis — see on juba detaili küsimus, ja tuleks sellepärast seaduse eelnõu kokkuseadmise juures lähemalt arutada, arvestades seal juures meie oludega. Siin aga luban enesele ettepanna ainult üldise põhimõtte:

Kogukondade esituskogude liigete arvu tuleb poole võrra vähendada.

Poola Linnade Liidu kongressil, mis käesoleval aastal 26. ja 27. apr. Varssavis ära peeti ja kus tähtsamaks asjaks oli uue linnaseaduse eelnõu arutamine, võeti muu seas resolutsioon vastu, milles heaks kiideti eelnõus ettenähtud 25 aastane vanaduse tsensus aktiivse ja 30 a. vanadus — passiivse valimise õiguse saamiseks. Ka mujal leiame aktiivse ja passiivse valimise õiguse vanaduse lahutamist. Saksamaal näit. on suuremalt osalt aktiivne õigus seotud 20 a. ja passiivne 25 a., Ungaris vastav vanaduse tsensus 25 ja 30, Rootsis — 23 ja 25 a., Jugoslaavias 21 ja 25 a. jne. Raske on väidata, et meil kodanikud poliitilise ja kogukonna elujuhtimiseks varem küpsed on, kui Lääne Euroopas, — meil, kus kultuuriliselt viimasest kaugelt maha oleme jäänud.

Alljärgnevas tabelis on toodud kahe Tallinna linnavolikogu valimistel ülesseatud kandidaatide suht arv vanaduse ning tähtsamate erakondade ja rühmade järele.

Tallinna linnavolikogu valimistel üles seatud kandidaatide vanadus tähtsamate erakondade ja rühmituste järele.

Erakonna ehk rühma nimetus	V A N A D U S					Kokku
	Kuni 25 a.	25—30 a.	30—40 a.	40—50 a.	50 a. ja üle	
1921 a.	0 ₀	0 ₀	0 ₀	0 ₀	0 ₀	0 ₀
1. Kommunistid	7,58	21,21	48,48	19,70	3,03	100
2. Sotsialdemokraadid	—	7,14	64,29	21,43	7,14	100
3. Iseseisvad sots.	11,11	31,11	37,78	17,78	2,22	100
4. Üürnikud	—	14,91	42,55	25,52	17,02	100
5. Tööerakond	6,67	5,00	58,34	23,34	6,65	100
6. Kristl. Rahvaerakond	6,06	3,03	27,28	36,36	27,27	100
7. Rahvaerakond	—	3,90	36,36	38,96	20,78	100
8. Majaomanikud	—	2,22	11,11	53,34	33,33	100
9. Saksa-Balti erakond	6,06	18,18	36,36	6,06	33,34	100
Keskmine 0 ₀ kõikide erakondade ja rühmituste kohta	4,34	12,82	41,62	27,41	13,81	100
1923 a.						
1. Tööraha ühine väerind	20,00	17,50	41,25	13,75	7,50	100
2. Sotsial. Iseseisv. Sots.-dem.	2,22	11,11	40,00	33,34	13,33	100
3. Majaomanikud	—	1,54	12,30	41,54	44,62	100
4. Kristl. Rahvaerakond	4,17	2,08	25,00	25,00	43,75	100
5. Rahvaerakond	—	2,50	45,00	32,50	20,00	100
6. Tööerakond	4,17	16,67	47,92	29,16	2,08	100
7. Üürnikud	1,89	5,66	37,74	33,96	20,75	100
8. Saksa-Balti erakond	—	13,51	29,73	18,92	37,84	100
9. Kodanikkude liit	—	—	32,78	45,90	21,32	100
10. Rahvuslik Vabam. Partei	6,00	12,00	40,00	24,00	18,00	100
Keskmine 0 ₀ kõikide erakondade ja rühmituste kohta	4,47	9,28	34,71	30,24	21,30	100

Vaadeldes neid suhtarvusi näeme, et kõige rohkem noori — 20—25 a. ehk 25—30 a. volinikke soovitasid just kõige radikaalsemad rühmad. Esimesel kohal olid 1921 a. valimistel selle poolest iseseisvad sotsialistid, kus kandidaatide nimekirjas oli kuni 25 a. vanaduses 11,11⁰/₀ ja 25—30 a. 31,11⁰/₀ isikuid, teisel kohal olid kommunistid, kus kuni 25 a. vanaduses 7,58⁰/₀ ja 25—30 a. 21,21⁰/₀ kandidaati. Selle vastu aga parempoolsetes, osalt ka kesk-rühmitustes ja erakondades oli üle 30—40 aastast ja üle 40 a. kandidaadid suures ülekaalus. 1923 a. valimistel on esimesel kohal noorte kandidaatide arvu poolest kommunistid, kellede kandidaatide nimekirjas leidis tervelt 20⁰/₀ isikuid kuni 25 a. vanaduseni ja 25—30 a. — 17,50⁰/₀. Kõige parempoolsemates rühmades, nagu „Kodanikkude Liidus“ ja „Majaomanikku-

del“ kuni 25 a. kandidaate üldse ei olnud, ka puudusid „Kodanikkude Liidul“ kandidaadid 25—30 a. vanaduses, kuna „Majaomanikkudel“ niisuguste kandidaatide arv õige väike oli — ainult 1,54⁰/₀. Arusaadav, et poliitilise romantikaga, mille esitajad meie äärmised pahempoolsed on, kuigi suurt loovat tööd ära teha ei saa. Tallinna linnavolikogu koosolekud 1921 a. ja 1923 a. valimiste koosseisuga on seda väga kindlasti tõendanud, sest just äärmine pahem pool oli see, kus tõsise ja kasuliku töö tegemine kõige vähem ilmsiks tuli ning mida ka raske oodata oli noorte volinikkude käest, kellel teoreetiliselt omavalitsusse puutuvaid teadmisi ei olnud, kuna praktilisi elukogemusi, mis omavalitsuse asjade ajamises ja probleemide lahendamises tähtsat osa etendavad, veel vähem oli, või ei tahtud üldse nendega arves-

tada. Kui peale Tallinna veel teiste omavalitsuste üksuste esituskogude tegevust vaatlemise alla võtaks, siis rohkeneks igatahes faktide arv, mis ülaltoodud väidet veel suuremal määral kinnitaks.

Arvesse võttes välismaade eeskjuju ning ka meie kogemusi, peaks valimise seaduses passiivse valimise õiguse saamiseks vanadus tõstetud saama, ning arvan, et kõige otstarbekohasem oleks seda fikseerida 25 a. peale, nii et kogukondade esituskogude valimistest osavõtmise õigus oleks mõlemast soost kodanikkudel, kes 20 a. vanaks saanud, valitud võivad aga ainult need saada, kes 25 a. vanaks saanud.

Praegu maksva seaduse põhjal uuendatakse valimistel esituskogu täies koosseisus. Pärast valimist peab suur osa volinikke võrdlemisi pika aja jooksul omavalitsuse asjadega tutvunema, katsudes asjadesse ja probleemidesse süveneda, et mitte juhuslikult otsustada. Tõsiselt mõtleja ja loovat tööd soovija volinik suudab ennast kogukonna asjade käikus ja ajamises kodus tunda alles volituse aja lõpuks, mis iseenest lühike on. Peale selle on senine praktika näidanud, et esituskogud pärast iga uut valimist omas parteilises koosseisus suuresti muutuvad, nii et kogukonna kommunaal poliitikas liiga järsku iseloomuga muudatusi on olnud, mis väga kahjulikult kogukonna esituskogu järjekindla tegevuse arendamisele on. Praegu pole meie veel murrangu aegadest üle saanud, ja sellepärast ei tohiks meie oma jõudusi pilduda, neid killustades, vaid tuleb sellel alal kokkuhoidlik olla. Seda jõudude kokkuhoidmist ja tegevuse järjekindlust on võimalik siis kätte saada, kui vana ja uue esituskogu koosseisude vahel kindel kontakt ja side olemas on. Inglismaal, kus linna omavalitsused kõrge arenemise astmele jõudnud, on esituskogu kavakindlalt töö sellega kindlustatud, et volinikke on kahte liiki: ühed valitakse kolme aasta peale, kus juures iga aasta langeb $\frac{1}{3}$ volikogu koosseisust välja, ning toimetatakse uusi valimisi, ehk tunnistatakse ilma hääletamiseta kandidaadid valituks, kui valimise jaoskonnas on ainult nõnda palju kandidaate üles seatud, kui palju kohte on. Teine liik volinikke on n. n. „elderman“, nad valitakse 6 aasta peale ja iga kolme aasta tagant langeb $\frac{1}{3}$ välja, kuna mingisuguseid eesõigusi elderman'idel ei ole. Tähendab, Inglismaal on katsutud kuni minimum'ini järsu kommunaal poliitika sihtjoonte muutmist ära hoida ja kõige täieli-

kumal kujul ära kasutatud vanemate volinikkude kogemusi ja teadmisi. Ka Ungaris sünnib kogukondade esituskogude koosseisude uuendamine osa kaupa. Volinikud valitakse seal 6 aasta peale, ning iga kolme aasta tagant langeb $\frac{1}{3}$ volinikkudest välja, ja korraldatakse uusi valimisi.

Kui meie meelde tuletame meie volikogude koosolekuid pärast valimist, siis on nad kõige kärarikkamad, kus lõpmata vaieldatakse täitsa tühiste asjade üle. Sageli tuleb ka uute volinikkude kogukonna probleemide mittetundmine ilmsiks, kuid selle peale vaatamata armastatakse pikalt ja laialt kõneleda. Arvan, et ka meil tuleb selle peale tõsiselt mõelda, kuidas kogukondade huvisi kõige parem kaitsta volikogude koosseisude uuendamisega seotud pahede eest. Arvan, et kõige otstarbekohasem on, kui kogukonna esituskogu koosseisu uuendatakse osa kaupa ning ka volitusaeg pikendatakse. Sellepärast, arvesse võttes Ungari eeskjuju, luban enesele IV. põhilause järgmiselt vormuleerida: Kogukonna esituskogude liikmed valitakse 6 aasta peale. Iga 3 aasta tagant langeksid esituskogust $\frac{1}{2}$ osa volinikke välja ning korraldatakse uued valimised.

Üheks suuremaks proportsionaalse valimise süsteemi puuduseks on see, et valijal tuleb hääletada terve nimekirja poolt, kuna kandidaatide eneste kohta temal vähe mõju on. Nimekirjad seatakse parteide keskkomiteedes kokku ja seal määratakse ka kandidaatide järjekord kindlaks. Tavaliselt seavad kõik erakonnad omi kandidaatide nimekirjade ette otsa partei kõige paremaid jõudusi ja valija jääb ka uskuma, et kui ta teatud nimekirja poolt hääletab, kus tema arvates kõige tublimaid jõudusi leidub, siis ka pärast valimisi need tublid jõud esituskogus töötama hakkavad. Senine praktika on meile aga hoopis teistsuguseid nähtusi pakkunud. Parteide keskkomiteed seavad väga tihti nimekirjade ette otsa nimesi üles valijate hääle juurde meelitamiseks, sest kohe pärast valimisi on alati terve rida tagasiastumisi just nimekirjade eesotsas seisvate isikute poolt. Nii siis on valija tüssata saanud, kuid keerulise valimiste tulemuste väljaarvamise juures ei pane valija seda aga tihti tähelegi. Sarnane nähtus kordub nüüd iga kogukonna valimise juures. Üldiselt peab aga tähendama, et volinikud väga kerge südamega omi volitusi maha panevad, nii et isegi ka partei keskkomitee, kuigi ta

teatud kohtade arvuga võib arvestada, igakord kindlasti ei tea, kes mõne aja pärast omi volitusi maha paneb ja kellest nimelt saab rühm volikogus koosnema. Kahtlemata on ta teistes maades, kus proportsionaalne valimise süsteem maksev, ülalkirjeldatud nähtusi ette tulnud ehk on juba algusest peale, valimise seaduse väljatöötamisel sellega arvestatud. Nii on Soomes, Rootsis, Norras, Tšecho-Slovakias jne. kogukonna liikme amet kohustus, kus volinikud ainult seaduses ettenähtud juhtumistel võivad omi volitusi maha panna. Norras on peale selle veel ettenähtud, et volinik võib volitusi maha panna ka siis, kui tema poolt ülesantud põhjus tunnustatakse volikogu poolt mõjuvaks. Kokkukõlas voliniku kohustusega on koosolekutest ilma mõjuvate põhjusteta puudumise eest rahatrahv ettenähtud. Ka meil tuleks abinõusi tarvitusele võtta, mis takistaks volinikke omi volitusi ilma mõjuvate põhjusteta maha panna ja teiselt poolt aitaks esituskogude koosseisusi rohkem püsivamaks muuta, millel muidugi suur tähendus on esituskogu edurikka töö suhtes. Sellepärast tuleks meil ka siin välismaadelt eeskujul võtta ning järgmise põhimõtte maksma panna: Issikut, kes nõusolekut on avaldanud kandideerida kogukonna esituskogu valimistel, ei ole õigustatud ilma seaduses ettenähtud ehk esituskogu poolt mõjuvaks tunnustatud põhjusteta oma volitusi enne volituse aja lõppu maha panna.

Kooskõlas sellega tuleks ka veel järgmist põhimõtet vastu võtta, sest muidu jääb eelmine põhimõte ainult vagaseks sooviks: Esituskogu ja komisjonide koosolekutest puudumise eest ilma mõjuva põhjusteta karistatakse puudujat raha trahviga, kogukonna kassa heaks, mille ülem ja alam määr fikseeritakse seaduses. Mõjuvaks põhjuseks loetakse seaduses ettenähtud ehk esituskogu poolt seesuguseks tunnustatud asjaolud. Koosolekutest sunduslik osavõtt tõstaks ka nende töö viljakust. Praegu on kahjuks alaliseks nähtuseks saanud, et raske on komisjonide istanuid ära pidada kvoorumis puudusel. Iseäranis tihti aga kordub see kurb nähtus enne uusi valimisi — volituse aja viimasel aastal.

Meie kogukonnad on kõik vaesed ja peavad väga kokkuhoidlikult omi asju ajama, et otsad otsadega kokku viia. Tähendab, ei või ka volinikkudele nende töö

eest tasu määramisest juttugi olla. Ka praegu ei saa volinikud mingisugust tasu. Sellepärast tuleks ka edaspidi sellest põhimõttest kinni hoida, et kogukonna esituskogu liikme amet on au-amet, volinikkude esituskogu ja komisjonide koosolekutest osavõtmise eest tasu ei makseta (välja arvatud sõidu rahad).

Tähtsamaks ja suuremaks nõudmiseks maksvate valimiseaduste revideerimise puhul on, et valijale antaks rohkem võimalust isikute valimise peale mõju avaldada. Ka meie I. Omavalitsustegelaste kongress võttis resolutsiooni vastu, kus nõutakse omavalitsuste esituskogude valimisi individuaalsele pinnale viimist.

Teoreetiliselt võib ju väga häid proportsionaalsete valimiste individualiseerimise süsteeme välja töötada, kuid siin on tehnilised raskused kaunis kindlaid piirisi pannud. Nagu teada, on ka praegu maksvates valimiste seadustes piiratud määral valijal võimalus antud kandidaatide järjekorra peale nimekirjade piirides mõju avaldada — kandidaadi nime allakriipsutamise teel. Kuid see süsteem ei ole meil kuigi nime tamiseväärilisi tagajärgi annud, sest massiliselt pole valijad oma allakriipsutamise õigust tarvitanud, kuna see aga vähese tarvitamise juures võib väga üllatavaid ja omapäraseid tagajärgi anda, mida ka meie praktikas rohkesti leida on.

Mitmetes välisriikides on proportsionaalsete valimiste individualiseerimiseks tarvitusele võetud n. n. „Süstem der freien listen“, — mis meil „liikuvate nimekirjade“ süsteemi all tuntud. See süsteem on kahte moodi läbiviidav. Nende kahe liikuvate nimekirjade süsteemide tähtsamad ja karakteriseerivad iseäraldused on järgmised: Üks — Württembergi süsteem — näeb ette, et igal valijal on nii palju hääli, kui palju volinikke ringkonnas valitakse. Valija võib oma valimisedelil äramärkida kandidaati, kellede poolt ta hääletab, kõikidest valimistele esitatud nimekirjadest. Valija võib aga oma hääled ka ühe kandidaadi nimekirjale anda. Kui valija on omas valimise sedelis ka niisuguse isiku nime ülestähendanud, keda ei leidu mitte üheski kandidaatide nimekirjas, siis seda häält ei loeta. Erand „metsikutele kandidaatidele“ antud häälte kohta tehakse ainult siis, kui valimistele on üks kandidaatide nimekirja esitatud. Sarnastel juhtumistel on lubatud ka „metsikuid kandidaati“ valimisedelile ülesmärkida. Württembergi valimise seadus näeb ette ka häälte kommuleerimist, tähendab, valija võib oma hääled kontsent-

reerida vähema arvu kandidaatide peale, kui ringkonnas valitakse, kuid kommuleerimise võimalus on piiratud; iga kandidaadi peale ei või valija mitte üle kolme hääle kontsentreerida. Sarnane häälte kontsentreerimine on ettenähtud selleks, et suurendada valija mõju isikute valimise suhtes, kes, võib olla, esineb väiksema erakonna nimekirjas. Nimekirjad võivad valimistel liituda.

Teine liikuvate nimekirjade süsteem on tarvitusel Soomes ja Norras. Selle süsteemi tähtsamad põhjooned on järgmised: Kandidaatide nimekirjas ei või üle 3 nime olla; valijal on võimalus kandidaatide järjekorda nimekirjas muuta, kus juures nende nimede kohal ära märgib 1, $\frac{1}{2}$, ehk $\frac{1}{3}$ selle järele, missuguses järjekorras ta soovib kandidaatsi valituna näha; valija võib äärmärkida kandidaate kõikides nimekirjades ehk täitsa metsikuid kandidaate üles tähendada; valijal on kolm häält.

Kui nüüd küsimuse juurde asuda, missugune „liikuvate nimekirjade“ süsteem on meile kõige kohasem — kas Würtenbergi või Soome, siis arvan, et see Würtenbergi süsteem on. Kõigi Soome süsteemi heade omaduste juures on tal aga üks suur puudus, nimelt see, et ta väga keeruline on ja eeldab valija kõrget kultuuralist arenemist, kuna teiselt poolt tema läbiviimine ja valimiste tagajärgede kindlaks tegemine võrdlemisi suurte tehniliste raskustega seotud on.

Mis kohtade jagamisse kandidaatide nimekirjade vahel puutub, siis on praegu meil maksev Belgia prof. Viktor d' Hond'i süsteem, mis ka välisriikides mitmel pool laialt tarvitusel on. Et ka meil selle süsteemi vastu hääli kuuldavale pole tulnud, sellepärast arvan, et võime d'Hondt'i süsteemi juurde ka edaspidi jääda.

Tähtsaks teguriks parteiliste killustamiste tagajärgede ärahoidmiseks on kandidaatide nimekirjade liitumine nimekirjade ühenduseks, mis ka praegu maksev. Seda võimalust tuleks ka uues valimise seaduses ette näha.

Nendes, kelledel on võimalus olnud valimistele esitatavate kandidaatide nimekirjade soovitajate allkirju lähemalt vaadelda, äratub tihti soovitajate allkirjade sarnadus suurt kahtlust, mis oletada lubab, et siin mitte igakord seaduse nõuete järele ei käida. Teiselt poolt ei või aga kinnitada, et meil tegemist on allkirjade kurihtlase võltsimisega, vaid õigem arusaamise

puudumisega, kus näiteks üks perekonnaliige kõikide teiste perekonna liigete eest allakirjutab. Kuid sarnane olukord ei ole kuidagi lubatav, ning tuleks abinõusi maksmata panna, mis niisuguse väärnähtuse võimataks teeks. Üheks niisuguseks mõjuvaks ja lihtsamaks abinõuks on soovitajate allkirjade tõestamine. Missugusel teel sarnast tõestamist läbiviia, on detaalküsimus, ning ei ole lõppude lõpuks tähtis — tähtis aga on põhimõte.

Lõpuks luban tähendada, et ekslik oleks arvata, et uus valimise seadus, olgu ta nii hea, nii eeskujulik kui tahtes, suudaks meie omavalitsusi kõikidest hädadest korraga päästa, suudaks ühe korraga kõrvaldada esituskogudest ja omavalitsuste elust egoistlisi erakondade huvisi, mis üheks valusamaks küsimuseks on, mitte ainult meie omavalitsustele, vaid üldse meie poliitilises elus. Omavalitsuste edukaks arenemiseks on mitmed majanduslised ja kultuurilised eeltingimised tarvilikud ning maades, kus need tingimised soodsad, nagu Saksamaal enne maailma sõda oli ja osalt ka nüüd on, ning Inglismaal, kus aga omavalitsuse valimise süsteemid meie praeguse aja vaadete ja nõuete seisukohast otsustades — liig vähe demokraatlikud — väga puudulikud on, aga siiski, selle peale vaatamata, omavalitsused väga jõudsasti arenesid ja ka praegugi suure eduga töötavad. Kuid niisuguse edu põhjused ei peitu ainult üldistes majanduslikes ja kultuurilistes tingimistes, vaid tähtsal määral seiles, et nende omavalitsuste kõrgemad täidesaatvad organid on otstarbekohaselt organiseeritud: nad oskavad ja neil on ka võim tegutseda ning, mis kõige tähtsam, neil on võimalus kavakindlalt ja kiirelt töötada. Loodame, et meie uus omavalitsuste valimise seadus saab tuntavalt pehmemdama teravaid erakondlisi vahekordasi, ning kahtlemata üldiselt tervestavalt meie omavalitsuse majapidamise peale mõjuma, kuid meie ei tohi poole tee peale seisma jääda, vaid peame, nõnda kiiresti kui võimalik, edasi minema omavalitsuste organiseerimise teel, peame püüdma ja nõudma, et uute omavalitsuste korraldatavate seaduste väljatöötamine kord jälle paigast nihkuks, et uues seaduses meie omavalitsuste kõrgemate täidesaatvate organide tegevust laiemale ja rohkem ärarippumata alusele seaks, ainult siis võime kindlad olla kogukonna edukas asjaajamises ja kohalikkude elanikkude kavakindla hea-kaekäigu tõstmise peale.

Kas on otstarbekohane ära võtta valla- ja alevioma- valitsuse esituskogudelt avalikkude algkoolide õpetajate valimise õigust?

A. LEINJÄRV.

I.

Eesti õpetajate VII. üldkongress võttis vastu resolutsiooni, millega tunnistatakse tarvilikuks, et avalikkude algkoolide õpetajate valimise õigus antaks maakonna koolivalitsustele.

Kahjuks läks ajakirjandus paarirealise märkusega mööda sellest nii laiaulatuslise tähtsusega ning õpetajate kongressi muidu asjalikkude otsuste reas dissonantsina kõlavast resolutsioonist, nii et teada ei ole põhjused, mis kongressi enamuse arvates teevad paratamatuks avalikkude algkoolide õpetajate valimise õiguse äravõtmise valla- ja alevikogudelt ja alevivolikogudelt. Kuid arvesse võttes meie õpetajaskonna enamuses valitsevaid vaateid ja VII. õpetajate kongressi eesmärki, peame oletama, et kõne all oleva resolutsiooni vastuvõtmisel on tahetud silmaspidada kooli huvisid, õpetajate huvisid ja lõpuks demokraatlikkuse põhimõtet. Nendelt seisukohtadelt tahame resolutsiooni lähemale kaalutlemisele võtta, sealjuures küsimust vaadeldes ka alevi- ja vallaomavalitsus huvide seisukohalt.

II.

Kooli õpetus- ning kasvatustöö, eriti maa algkoolides, annab soovitavaid tagajärgi ainult siis, kui kooli ja kodu vahel valitseb lähem koostöö, kui kodu ei paraliseeri oma ükskõiksusega kooli tööd, veel enam — seda maha ei kisu, mis kool püüab ülesehitada. Kooli ja kodu vahelise koostöö eelduseks on üksteisest arusaamise tahtel põhjenev hea vaherkord lastevanemate ja õpetaja vahel, ning lastevanemate usaldusele tugenev õpetaja autoriteet oma ümbruskonna ees. Viimane nõue on erilise tähtsusega just maa algkoolides, kus õpetaja olude sunnil asetatud on maa haridusliste eluavalduste keskpaika, ning kelle elu ja tegevusest teatavat eeskujuna näha tahetakse ja seda sellepärast teravalt jälgitakse. Siin järgneb paratamatu nõue, et kohalikkudel lastevanematel peab õigus olema valida oma lastele õpetajaid-kasvatajaid, kohalik-

kudel elanikkudel — valla (alevi) hariduselu juhte.

Peaks selge olema, et kui maakonna koolivalitsus peab õpetajaid „valima“ terve maakonna jaoks, siis see enam valimine ei ole, vaid õpetajate määramine. See tähendaks tagasiminekut Vene aja juurde, mil inspektor ja õigeusu koolide nõukogud õpetajaid määrasid. Kuid siin ei tohiks ära unustada nähtust, et kui õigeusu koolid, vaatamata hea majanduslise seisukorra, igasuguste eesõiguste ja valitsuse toetuse peale, kaugele maha jäid lutheriusu koolidest (vaata M. Raua kirjutus „Eesti kultuura“ II), siis siin kahtlemata üheks peapõhjuseks asjaolu oli, et õigeusu lastevanematel võimalus puudus oma koolidele õpetajaid valida, nii nagu see lutheriusu vallakoolide juures sündis. Sama näeme, kuidas õpetaja Vene ajal, mil ta wallarahvast ärarippus, „rahwawalgustajaks“ selle sõna tõsisel mõttes kujunes, vaatamata raskete majandusliste tingimuste peale.

Kui juba nüüd tihti kaebtusi kuuldu, et õpetajad eemale hoiavad seltskonna elust ja rahvast (olgu näituseks põllutöökoolid, kus vallaomavalitsus õpetajaid ei vali) ja et kooli ja kodu vahel lähem koostöö puudub, kuidas kujuneb seisukord siis, kui õpetajaid hakatakse, nagu riigi ametnikke, ülemuse poolt kohtadele määrada?

Ülaltoodust selgub paratamatu nõue, et algkooli õpetaja peab valitav olema vahenditult lastevanemate esituskogu poolt.

III.

Avalikkude algkoolide seadus teeb valla- ja alevi omavalitsuste kohuseks algkoolide ülevalpidamise sel määral, nagu see tarvilik koolisunduse läbiviimiseks, mille juures nad kohustatud on kandma kõik algkoolide kulud, peale õpetajate palkade, mis on maakonna kanda. See on igatahes suur kohustus. Kuid kahjuks on valla- ja alevi omavalitsusele väga vähe õiguseid jäetud kooli kulude tegemisel kaasa rääkida. Sellega on halvatud kooli ülevalpidaja — omavalitsuse heatahtlikkus ja algatusvõime kooli eest hoolitsemisel, sellega on seleta-

tav ka paiguti ilmsiks tulev vallaomavalitsuse ükskõiksus kooli vastu. Ja kui nüüd tahetakse valla- ja aleviomavalitsustelt ära võtta pea ainukest õigust nende poolt ülevälpeetavate koolide suhtes, nimelt õigust õpetajaid valida, siis on see jäme omavalitsuse õiguste rikkumine!

Valla ja alevi omavalitsusele jääb siis veel õigus koolide arveid kinni maksta! Et see omavalitsuse ja lastevanemate huvi kooli vastu ei suurenda ja teisest küljest jälle õpetajaid rahvale lähemale ei too, see peaks küll vist igale selge olema.

IV.

Arvatavasti on õpetajaid sundinud avaldama rahulolematust praeguse õpetajate valimise korra vastu asjaolu, et õpetajad liig sagedasti kohta vahetama on sunnitud. Kuid see asjaolu on tingitud sellest, et ligi 50% meie õpetajatest on kas kutseta, ehk nõrgavõitu, nii et maak. koolivalitsused sunnitud on neid registreerima kohuste täitjatena, ja neil seega tuleb sagedasti uut kohta otsida. Sellest asjaolust ei saaks aga maakonna koolivalitsused mööda, sest juhusliselt koolipõllule sattunud ja nõrk element peab meie õpetajaskonnast ja koolidest lahkuma. Juba kutseliste õpetajate arvu kasvamisega suurenev võistlus teeb selle paratamatuks.

Jääb järele paremus, et maak. koolivalitsus on rohkem kompetentne otsustama õpetaja kõlblikkuse üle kooli seisukohalt. Kuid asja teostamisel tekkida võivad halbused ei kaalu kaugeltki üles paremusi. Maakonna koolivalitsuse etteotsa võib 3 aasta peale sattuda juhataja, kes õpetaja „valimistel“ kaasaraäkida laseb ka oma erakondlisel südametunnistusel. See võimalus on olemas ka vallaomavalitsuste juures, kuid siin on ikka tegemist 40—50 omavalitsusega terve maakonna kohta, kelle üle pealegi maakonna koolivalitsus järelevalvet teostab, ja vaated ning maksusele pääsenud voolul on valdades väga mitmesugused.

Kui tahetakse, et maakonna koolivalitsused võiks kaasa mõjuda õpetajate valimiseks, nii et see kooli huvides sünniks, siis tuleb nendele õigus anda õpetajaid ametisse kinnitada. See peaks õpetajaskonnale täiesti vastuvõetav olema, kuna nad valmis on maakonna koolivalitsustele andma nii valimise kui ka regist-

reerimise õiguse. Kooli huvid võidaks selle läbi väga palju, kuna sellega võimalus oleks koolipõllult eemal hoida oma kutsele mittevastavaid kutselisi õpetajaid, mida praegused määrused mitte ei võimalda.

Kuid minule on aja jooksul tehtud tähelepanekute põhjal tekkinud sarnane mulje, et VII. õpet. kongressi poolt vastu võetud resolutsioon vastuvõtjate tõsiseid soovide ei väljenda, vaid teatavat tagamõtet sisaldab. Sest ei saa uskuda, et õpetajaskonnal teadmatud oleks selle soovi täitmisel tekkivad pahed. Kas ei ole asi mitte nii, et kui õpetajate valimine antakse maak. koolivalitsuste kätte, siis, loomulikult, kerkib üles küsimus: kas on otstarbekohane, kui õpetajate valimine ja registreerimine on koondatud ühe asutuse kätte? Kas ei tule õpetajate registreerimine allutada haridusministeeriumile? Ja kui hakkavad selguma valimistel teatavad pahed, kas siis ei tulda nõudmisega, et õpetajate valimine ka ei tuleks allutada haridusministeeriumile? Tuletame siinkohal meelde, et mõne aja eest ajalehtedest teade läbi käis, et Õpetajate Liit olla esinenud märgukirjaga, et algkooli õpetajate palgad tulla riigi kanda võtta. (Millise nõudmise vastu mul oli juhus sõna võtta „Päevalehes“ Nr. 129 s. a.). Mis siis muud: õpetajate palk riigi kanda, „valimine“ haridusministeeriumi kätte, ja õpetajaskond on saavutanud oma ideaali—olla riigiametnikud. Loomulikult ei jää valdadel ega maakondadel koolide suhtes enam mingisuguseid ülesandeid, peale arvete maksmise, siis järjekult algkoolid ka riigi ülevälpidada!

See võib mõnele kurioosumina paista, kuid praegusel omavalitsuste õgimise (vabandage ütelist, kuid ei leia teist sündsamat nimetust praegusele omavalitsuste õiguste kitsendamise katsetele) ajajärgul ei ole midagi üllatavat! Ja nagu me näeme, tehakse tööd tasa ja targu!

V.

Lõpuks lubage küsida, on teie resolutsiooniga tarvilikuks tunnistatud samm **demokraatlik**? Meie kooli seadustes ja määrustes on sagedasti väga palju otstarbekohasust ja rahvamajanduslist kandjõudu ohvriks toodud ultrademokraatlikele põhimõtetele, kuhu jääb siis siin **demokraatlikkus**?

Maakonna-, valla- ja aleviomavalitsuste pitserite küsimus.

T. LAUR.

Mõned omavalitsusasutused on keskvalitsuse ees esinenud küsimusega, missuguseid pitserid, kas riigivapiga või ilma ja mis kujulisi peaksid tarvitama maakonna-, valla- ja aleviomavalitsused ja ametnikud, valla hoolekande kohtud, tervishoiu arstid jne.

Selle tagajärjel ning, nähtavasti, ka terve küsimuse lahendamise otstarbel üleriiklises ulatuses pööras Siseministerium 11. sept. ringkirjaga kõikide maakonnavalitsuste poole hiljemalt 1. oktoobriks teatada, missuguseid pitserisi peab maakonnavalitsus soovitavaks maakonna-, valla- ja alevivalitsustele ning viimaste üksikutele orgaanidele, mis kujulisi ja milliste nimetustega.

Sarnane küsimus oleks pidanud, kui mitte enne, siis riigivapi seaduse kava arutamise algupäivil ülestõstetama, et ka omavalitsustel rohkem võimalust oleks paralleelselt riigivapi küsimusega ühiselt ka enda vappide ja pitserite kohta seisukohti võtta.

Kui ka nüüd, peale riigivapi maksmapanemist, selle küsimuse täies ulatuses lahendamine hilja pole, siis antagu maakonnavalitsustele rohkem aega oma vahel ja Maakondade Liidu kaudu küsimuse kohta materjaale koguda, asja sõeluda ja ühisele otsusele jõuda, sest 2—3 nädala jooksul ei jõuta ju midagi põhjalikku ega ühtlustavat ministeeriumile esitada, kuna riigivapi loomiseks mitu aastat ära kulub.

Ühtlustamine üldjoonteski on siin enam kui tarvilik, sest vastasel korral võiks kujuneda asi nii, et ühede maakonnavalitsuste ja nendele alluvate asutuste pitserid on riigivapiga, teiste omad aga väljendavad midagi muud.

Mis nüüd sellesse puutub, missugustena kõnesolevate pitserite jäljed lõpuliikult kujunema peaks, siis on soovitav, et need ilma riigivapita oleks, mitte sellepärast, nagu ei sooviks meie omavalitsused riigivappi enda pitserites näha, vaid, olles kaugel sarnasest väitest, juba lihtne loogika või järjekindlus sunnib neile muid vorme otsima. Kuna linnade omavalitsustel on oma enda ja alluvate asutuste pitseritel linnade vapid, ei saa teised samaõiguslised — maaomavalitsused oma embleemi või vapi küsimusest ka kuidagi mööda.

Mõlematel omavalitsusüksustel on oma pikk ajalugu seljataga, ainult selle vähega,

et terve maaomavalitsus endiste rüütlike asemel nüüd kogu rahva käes on ning et maaomavalitsusüksuste võrk praegu endisest märksa tihedam on. Järjekult tõuseb nüüd ka maakondade vapi küsimus täies ulatuses esile. Ei või ju ometi suured territoriaal omavalits. üksused sellelgi alal linnade kõrval teistsugusesse seisukorda pandud saada. Seda enam, et maakondades muiste igal piiskopkonnal ja muil üksustel ka oma vapid — pitserid olemas olid.

Maakonna vappi kujutati seni vastava maakonna linna vapi näol, nagu seda Tallinnas end. Eestimaa mõisn. maakrediit-kassa maja torni veerel veel praegugi näha võime.

Vanu traditsioone tuleb austada, nagu see kogu ilmas kõikide kultuur-rahvaste juures sünnib. Ei saanud me ju ilma riigivapi asutamisetagi läbi, millise kujundi põhijooned end. Eestimaa kub. pikaigalisest vapist laenatud.

Sellepärast tuleb nüüd ka kõikidel maak. omavalitsustel kindlad seisukohad võtta, et analoogiliselt linnavalitsustele kõikides maakonna omavalitsuste ja nendele alluvate asutuste ja ametnikkude pitserites ainult vastavate maakondade vapid sees oleks. See moodus kergendaks ka kohe esimese pilguga vahetegemise riigiasutuse ja riigivõimu teostava omavalitsusasutuse vahel seal juures ka maakonda äramärkides.

Kui isegi hilisema minevikku, Vene ajajärku, tagasi vaatame, siis näeme, et keskvalitsuse poolt kinnitatud vallaametmeeste hõbedaist- ning vasksetel ametmärkidel ja vallavalitsuste ja v. kohtute pitseritel kohalised (kubermangu) vapid sees olid. Hiljem keelati vallavalits. pitserites vapikandmine ära, kartes, et kohalik vapp mingi „rahvuslisi“ separaat-tundeid kohtadel ellu kutsub (olguigi, et ka riigivapi sinna asemele panna ei lubatud), kuna valla- ja ülema talurahvakohtude pitserites jäid ikkagi kohalikud (kub.) vapid nagu mingi ime läbi kuni Vene ajajärgu lõpuni (1917 a.) püsima. Sama imekombel oli ka keskvalitsuse seaduses (instruktsioonis) Baltimaa talur. asjade komissaridele terve § 6, seps pühendatud, et . . . „talur. komissari pitseril peab kohalik (kub.) vapp sees olema ja selle ümber ringina vastav tekst.

Juba 1918 a. lõpul tuli meie maak. omavalitsuste tegevuse jätkamise puhul tolleaegne Harju maak. valits. esimees Joh. Reinthal otsusele, et maak. omavalitsuste ja alluvate asutuste pitsaritel vastav (kohalik, maakonna) vapp sees peab olema, nagu linnavalitsustelgi — linnavapid, millist arvamisi ka maakonnavalitsus jagas. Tehti arhivarile ülesandeks sellekohaseid ajaloolisi andmeid ja väiteid koguda. Hoolsa jälgimise peale läks korda meie vanematelt heraldiku tundjatelt — ajaloolastelt teateid saavutada, et maakonna vapina enne, hilisema ajani, tarvitatud n. n. Daani aegset „Daanenbroki“ lipu kujutust (valge rist punasel põhjal või kilbil), s. o. maakonna linna väiksemat vappi, nagu seda täh. maakrediitkassa maja küljes nüüdki näeme.

1919—20 a. a. võetigi Harjumaal m. v. pitsaris vapina täh. embleem tarvitusele, mille järele ka kõik alluvad asutused ja ametnikud ning ka maakonna politsei enda pitsaritesse samakujulise embleemi sisse võtsid. Peale selle kinnitasid maak. politsei ametnikud oma mütside ette miniatüüris sarnase kujulise maakonna embleemi. See lihtne ja iseloomustav vapp meeldinud isegi ühele naabri maakonna vallavalitsusele, kes olles arvamisel, et kõikide maakondade kohta sarnane vapp tuleb, tahtnud tellida omale Harjumaa vapiga vallavalitsuse pitseri.

Missuguse vapi juurde iga maakonnaomavalitsus, kus see veel tarvitusele võetud pole, kindlaks jääda võiks, ka seda ei peaks nüüd huupi ülepea-kaela kohtadel ära otsustama, sest maakonna vapi küsimus on ikkagi väga

suure ulatusega ülitähtis asi juba sellepärast, et see põlise embleemina dokumentide peal aastasajad püsima jääb ja sellel igalpool a u k o h t peab olema.

Kui mõne endise maa- (maak.) valitseja asutuse vapi kohta teated puuduvad või selle muistne kujund terves ulatuses praeguse aja nõuetele ei vasta, siis leidub ometi osake sellest, mida üksuseks või vundamendi kiviks praegu loetava maakonna vapipele võiks kõlbada. Nii, näit., on 13. aastasajast pärit Viru m a a k o n n a l i n n a l vapiks kuueharuline kroon ja täht. Kui kroon ära jätta, miks ei peaks kõlbama siis nüüd ilusa embleemina üksik kiirtega täht, milline kaugeltki enamlaste tähe sarnane pole, Viru maakonna vapiks?

Lihtne ja kergesti arusaadav, kuhu poole vapi kujundamisel ka kindlasti peaks püütama. Teiseks püüdmiseks peaks olema ka see, et selles vapil midagi muistsest kohalisest vapist osadegi näol sisse võetud oleks, mis igakord meeldetuletaks, kui kaugele aastasadesse ulatavad meil maaomavalitsuse algidud, olgugi mitmesugusel kujul, missugused ajajärgud olid siis, muiste, ning missugune rippumatu kuldne aeg meie rahvavabaduse ajaloos nüüd, mis igavesti ka kestma jäägu!

Aegade jooksul võidakse ju maakondade vappidele veel lisandusi või atribuute, mida iganes vappides jäädvustada soovitakse, külge pookida, nagu kõik vanad vapid ainult järk-järgult „arenenud“ on.

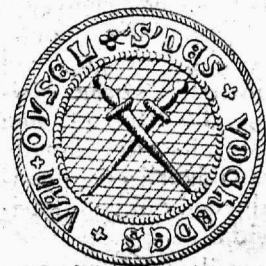
Kui lehitseda meie m a a või selle osade muistsete valitsuste ja valitsejate vappide ning pitsarite kujundite kohta (millised kopeeritud vanade rahade ja dokumentide pealt) tänini väljaantud suuremat kogusteost, mis pealkirja kannab: „Siegel und Münzen der weltlichen und geistlichen Gebietiger über Liv-, Est- und Curland bis zum Jahre 1561“ (par. Rob. v. Tolli kogud; väljaantud 1887 a. Dr. Joh. Sachssendahli poolt, siis leidub seal mitme maakonna kohta rida omapäraseid muistseid materjale, mida tähendatud põhjustel võiks maak. vappide kujundamise puhul nende osadeks võtta.

Näiteks esildame siinkohal sellest kogusteost mõned vappidega muistset pitsarid:

Tahvel 13.,
nr. 27:

Tahvel 15.,
nr. 60:

Tahvel 13.,
nr. 28:

Tahvel 16.,
nr. 71:

Nendest on esimene (nr. 27) Järva maa end. vogti pitsere aastast 1516. (Kujutus: keskel kümmeharuline kuusepuu ja äärel tekst: „+ S(igillum) + ADVOCATI JERVIE ROPEPTI * DE * GRAVE 1516“).

Teine — (nr. 28) on Karkuse või Karksi (?) end. vogti („Vogt zu Karkus“) pitsere aastast 1346. (Kujutus: keskel kuuleheline seemnekobaraga õis ja äärel tekst: „+ S' ADVOCATI + IN KARAHUS“).

Kolmas (nr. 60) on Saaremaa end. vogti pitsere aastast 1415. (Kujutus: keskel võrgulisel põhjal risti pandud kaks mõõka ja äärel tekst: „* S' DES VOGHEDES + VAN + OYSEL“).

Neljas — (nr. 71) on Sakalamaa (Viljandi) end. vogti pitsere aastast 1349. (Kujutus: keskel poolümmargusel kilbil rist, kilbi pealpool 10 ristikest ning allpool 6 ristikest ning pitseri äärel tekst: „S(igillum) * * * * * ADVOCATI * IN * * * * * CACKALIC * * * * *“).

Miks ei peaks kõlbama täh. muistsetest pitseritest — vappidest vastavate (Järva, Viljandi ehk Sakalamaa jne. maakondade loodavatesse vappidesse (pitseritesse) sealt tervikud või osakesed, millised (lilled, ristid) silmale ja tunnetele kuidagi haavavad ei tohiks olla. Kui siis ka Saaremaa „vogti“ vapist vaenuvälja tundemärgid — mõõgad — äraheita, jääb muistsepõlve mälestusena võrk-põhi kalameeste embleemina, kalavõrguna, ikkagi järele, kuna mõõkade asemele midagi muud teistest Saaremaa (ehk maaosade) vappidest võtta tuleks või koguni uus osa luua, sest maakondades ja nende osades oli mitmesugustest ajajärgudest vappe. Nii olid Vasknarva (Nyenschlosse), Põltsamaa (Overpalen Moche) Lehola, Toolse ja t. vogtidel ning

comturitel koguni iseseisvad vapid. Ühe sõnaga, materjaale maakondade vappide kujundamiseks leidub, tarvis aga seks leida aeg ja hea tahtmine.

Kõike kokkuvõttes jääb soovida: Maakonnavalitsused nõudku oma ja valla- ning alevivalitsuste pitseritele oma vapid, ja andku nendele linnavalitsuste eeskujul maakondades eluõigus ja aukoht, kuid vappide valimise alal ärgu talitatu ülepeakaela, vaid jõutagu ühemeelsele otsusele. Kõik materjaalid ja sooviavaldused maak. vappide ja pitserite asjus antagu oma keskkoondu — Maakondade Liitu, kus maak. vappide ja pitserite kavandite väljatöötamiseks sellekohane komisjon luua tuleks, millest osavõtma kutsuda teiste hulgas ka ajaloolased ja heraldika tundjad. Komisjoni kavandid asjatundjate põhjendustega lähevad maakondade valitsustele heaksarvamiseks, kes nad maakondade nõukogudele kinnitamiseks esitavad.

Kui siin keskvalitsuse või koguni seaduseandlisse kogu sanktsiooni vaja, siis käidagu ka seda teed, peasi on aga see, et siin plaanikindlalt väljatöötatud normide järele talitada tuleks, et meil ka oma tulevaste põlvedele kõik kultuurilikkuse tundemärgid igasugustes peensustes aega parandada oleks.

Iga maakonna vapil olgu aukoht peale m.-v. pitseri ka kõikide maakonnavalitsusele alluvate asutuste ja ametmeeste (valla- ja alevivalitsuste, koolide, arstide jne.) ning ka maak. politsei ja vallahoolekande kohtute pitserites, nagu see Harjumaal tarvitusele võetud, kus m.-v. maja eeskülge Tallinnas ka Vasalemma (Harjumaal) marmorist valmistatud maakonna vapp ehib.

Omavalitsuse päevauudised.

Uus kord jõuvankrite juhtimise lubade väljaandmises.

Jõuvankritega on mitte vähe õnnetusi ettetulnud. Õnnetuse põhjused on peitunud peaaesjalikult nende juhtide isikutel. Üheks harilikumaks põhjuseks on olnud nende purjusolek. Et jõuvankrite juhtideks ainult ülesannetele vastavad isikud pääseksid, selleks on Siseministerium kokku seadnud uue seaduse eelnõu jõuvankrite juhtide

kohta. Selle eelnõu järele läheb juhtimise lubade väljaandmine maakonna politseiülemate, Tallinnas, Tartus ja Narvas linna-politsei ülemate kätte. Nende poolt väljaantud load on maksvad terves riigis. Juhtimise luba antakse välja siis, kui selle soovija on maakonna- või linnavalitsuse juures moodustatud katsekomisjoni ees eksami ära teinud. Lube ei anta välja väljamaalastele, alaealistele isikutele, kelle õigused kohtu poolt kitsendatud ja kes halbade

elukommetega. Väljaantud load kaotavad maksvuse, kui eeltähendatud asjaolud ilmsiks tulevad.

Politseiülematel on õigus juhtimise lube ära võtta, kui selle omanik sõidumäärusi rikkunud või kui tal halvad elukombed.

E. Maakondade Liidu põhikiri Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks esitatud.

27. novembril läinud aastal võttis Liidu nõukogu uue, muudetud Liidu põhikirja vastu. Uus põhikiri esitati, aluseks võttes 1917 a. 30 märtsi seadust, Siseministrile selle maksmapanemiseks Vabariigi Valitsuse määrusega. Nüüd on Siseminister selle vähemate muudatustega Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks esitanud.

Üleriikline hoolekande näitus.

Väljamineks seisukohast, et tarvis on hoolekande seaduse maksmahakkamisel praeguse hoolekande seisukorra kohta ülevaadet anda, kui loodetava teatud pöördepunkti ajast, et teiseks, hoolekande asjus loidusesse sattunud seltskonnas huvi hoolekande küsimuse vasta äratada, otsustasid Tallinna riiklised ja omavalitsuse asutused ning seltskondlised organisatsioonid korraldada ühiselt Tallinnas esimese üleriiklise hoolekande näituse. Näitus algab selle korraldajate otsuse kohaselt 27. dets. s. a. ja lõpeb 4. jaan. 1926 a. Sellekohaste soovide puhul võib näitus ka teistesse linnadesse üleviitud saada.

Enne näitust, 13. dets. s. a., korraldatav hoolekande päev on kohalikuna, Tallinna hoolekande päevana ettenähtud hoolekande idee propageerimiseks ja ainelise toetuse kogumiseks hoolealustele. Võimalik on, et hoolekande näituse puhul korraldakse hoolekande kongress hoolekande seaduse elluviimisesse puutuvate küsimuste arutamiseks.

Näituse kava järele on sellel järgmised osakonnad: üldine hoolekanne, hoolekanne rahvatervishoiu, lastekaitse, emadekaitse, töökaitse ja muudel sotsiaalaladel, nagu karistusasutused, prostitutsioon, karskustöö, vaba haridustöö (kursused), noorsoo liikumine jne. Väljapanemisele kuuluksid statistilised väljapanekud, tabelid, diagrammid, kartogrammide, ülesvõtted, mudelid ja vastavad sisseseaded, hoolealustetööd jne.

Kuigi näituse komitee Riigi Statistika Keskbüroosse, Töö- Hoolekandeministri ja teistesse keskkohadesse kogutud andmed läbitöötavad ja need tabelite, diagrammide ja kartogrammide näol väljapandavaks teeb, jääb palju täiendada üldpildi saamiseks neile asutustele, kes hoolekande alal kitsamas ehk laiemas mõttes tegutsevad. Sellepärast on näituse komitee pööranud kõigi riikliste, omavalitsuste ja seltskondliste organisatsioonide poole, kes kuidagi hoolekande alal tegutsevad, et nad näitusel väljapaneksid:

1) Ülesvõtted kõigist hoolekande asutustest, nende sisseseadest, tüübiliste valla vaestemajadest, alates kõige viletsamatest kõige paremateni, ülesvõtted hoolealuste tööst ja tegevusest, ülesvõtted abisaajate (lahtine hoolekanne) korteritest jne.;

2) Hoolealuste tööd igalt alalt eksponaatenäidena, ehk, kust neid raske näitusele saata, seal päevapiltlised ülesvõtted töödest;

3) Tabelid, kartogrammide, diagrammide asutuste ja organisatsioonide soovide kohaselt, mis kohapealset hoolekande tööd ehk eriuurimiste tagajärge näitavad;

4) Uurimiste tagajärjed üksikutelt aladelt;

5) Iseloomustavad arvulised materjalid, millele ei suudeta koha peal tarvilist kuju anda ja

6) Abinõusi, mis välismaade hoolekande tegevusesse puutuvad ehk mis uusi kavatsusi või metoode hoolekande alal näitavad j. n. e.

Kuigi eelpool ülesloetud väljapanekute soetamine kuludega seotud on, nagu päevapiltlised ülesvõtted, siiski loodab näituse komitee, et nendest väikestest kuludest hea tahtmise juures üle saab, seda enam, et igale asutusele enesele, kus ülesvõtteid seni tehtud pole, need tarvilikud, ajalooliselt isegi väga tähtsad on, nende asutuste tegevuse ajaloo juurde.

Uurimisi ettevõtta soovijatel tuleb endid 5-ks okt. ülesanda, kuna kõiki teisi väljapanekuid palutakse ülesandmised ära saata hiljemalt 1-ks novembriks s. a., missuguseks ajaks ka päevapiltlised ülesvõtted ja arvuline materjal ära saata palutakse. Täitsa iseseisvate väljapanekute ja hoolealuste tehtud töö äratoomise tähtaeg teatatakse täiendavalt.

Lähemate teatete nõutamise ja ülesandmisteadmise adress on: Tallinn, S. Roosikrantsi tän. Nr. 12. H. Avikson (Tel. Nr. 4-72).

Teated Maakondade Liidu ja omaval. tegevusest.

Maakonnaavalitsuste maksuseaduse eelnõu valmis.

Täitma asudes Maakondade Liidu nõukogu otsust 27. aug. s. a. maksuseaduse eelnõu kokkuseadimise asjus, pidas Liidu juhatus 31. aug. ja 10. sept. erinõupidamisi põhimõtete ülesseadmiseks seaduse eelnõu jaoks. Eelnõu on juba väljatöötatud ja tuleb lähemal päeval Liidu juhatuses läbi vaatamisele. Eelnõu on praeguste maksuseaduste muutmise seadusena kokkuseatud.

Linnade Liidu ja Maakondade Liidu vahelise komitee kodukord

kinnitati Linnade Liidu juhatuse koosoleku poolt 9. sept. Maakondade Liidu poolt valiti 10. sept. s. a. täh. komiteesse hrad H. Lauri ja J. Sõnajalg, kuna Linnade Liit oma büroo liikmed sinna saadab.

Omavalitsused oma kohused täitnud.

Vabariigi Valitsuse määrusega 8. juulist on langenud Saksa sõdurite haudade korrahoidmine kohalikkude omavalitsuste peale pandud. Et Saksa saatkonna nõunik Dittmar lähemal ajal täh. sõdurite haudi isiklikult näha tahab, on Administ. asjade Peavalitsus järeleparinud, kuidas algul nimetatud määrus täidetud. Saadud vastusest on selgunud, et iga omavalitsus mingisuguse võimaluse on leidnud sõdurite haudade kordaseadmiseks, mida kiiduvääriliseks nähtuseks meie omavalitsusasutuste poolt tunnistatakse.

Harju maakonna nõukogu koosolek 22. juunil 1925 a.

Keila alevi plaani kinnitamise juures võttis nõukogu järgmise sooviavaliduse vastu: Maakonna nõukogu leiab tarviliku olema, et tulevikus ka alevite asetusplaanide (tänavate, majade, kirikute, turgude jne.) kinnitamine kuuluks maakonnannõukogu kompetentsi, mis sellega looks teatud terviku järelevalve mõttes alevi asutamise korral, seda enam, et alev ka peale asutamist järelevalve korras maakonnaavalitsusele allub. Sellepärast vastava sooviavalidusega Siseministeeriumis esineda sellekohase seaduse väljatöötamiseks.

Sildade ehitamise toetuslaenuid Juuru ja Kabala valdadele 1922 a. otsustatakse kustutada, kogusummas 101.293 mk.

Kodu vaiksematele nõudramõistustulistele.

Maakonnaavalitsuse ettepanekul otsustakse ühelhäälel vaiksemate nõudramõistustulistele kodu asupaigaks määrata Lehola mõis ja lubada nimetatud mõisa endist karjalauda ümberehitamist osakaupa.

Riiklise laenu kindlustamine.

Kehtna valla algkoolimaja ehitamiseks võeti vastutus kuue miljonilise laenu eest maakonna peale.

Maakonna keskkool Tallinna.

Kokkuleppe põhjal linnavalitsusega otsustatakse maakonna keskkool Tallinna asutada ja selleks otstarbeks Tallinna linnavalitsuselt Kloostri uul. asuv poeglase humanitaargümnaasiumi hoone ühes kooliga maakonnale ülevõtta.

Aleviomavalitsused koolimaju omandamas.

Kallaste ja Mustvee alevitel on koolimajade omandamine päevakorral. Kallaste alev ostis G. Soonetsi 10 × 4 sülla suuruse maja kõrvalhoonetega selleks otstarbeks 575.000 marga eest, kuna Mustvee alevi volikogu on otsustanud maakonnaavalitsuselt endist Vene kiriku koolimaja 600.000 marga eest ära osta.

Revisjoni komisjoni ei valita nalja pärast.

Paari aasta eest, kui maakonnaavalitsuse revident Avanduse vallavalitsuse asjaajamise korratuse leidis olema, tegi ta ühtlasi kindlaks, et üheks korratuse põhjuseks on olnud revisjoni komisjoni tegevuseta olek, kes üle aasta ei ole vallavalitsuse asjaajamist revideerinud. Sekretääri kohtu otsuseni ametist tagandades andis maakonnaavalitsus ühtlasi ka revisjoni komisjoni liikmed kohtu kätte. Hiljuti oli kaebatus kohtus läbivaatamisel ja viimane tunnistas kõik revisjoni komisjoni liikmed tegevuseta olekus süüdi, karistades neid valju noomituse ja tuhande margaga.

Petserimaa vallasekretääride eksamid.

Siseministeeriumi korraldusel ja Siseministeeriumi esitaja osavõttel korraldatud Petserimaa vallasekretääride eksamitel 16. sept. tunnistati kutseõiguslisteks ainult Meremäe, Satserinna ja Vilo valla sekretäärid.

Vabad kohad.

Timo valla sekretääri valimine
Võrumaal 29. sept. kell 1 l.

Tartu linna tapamaja arsti koht
on vaba.

Alevi plaani valmistajat otsib
Mustvee alevivalitsus 28-ks sept.

Väimela põllutöökool Võrumaal vajab
haritud perenaist.

Viljandi maakonna val. Võisiku varjupaik
vajab öde 15-ks okt.

Vao valla sekretääri abi va-
limine on 29. sept.

Välismaade omavalitsused.

III. Rahvusvaheline Linnade Kongress.

Suuremaks ja tähtsamaks sündmuseks linnade rahvusvaheliste suhete loomises ja kommunaal-poliitiliste küsimuste valgustamises töötab 28. sept. — 8. okt. k. a. Pariisis ära peetud III. Rahvusvaheline Linnade Kongress saada, mille organiseerijateks Rahvusvaheline ja Prantsusmaa Linnade Liidud on.

Juba esimesel suurel rahvusvahelisel linnade kongressil, mis Gent'is 1913 a. ära peeti, otsustati teine kongress Pariisis kokku kutsuda. Kuid alles 1924 a. jõuti nii kaugele, et linnade rahvusvahelise läbikäimise uuesti ülesvõtmiseks, Rahvusvahelise Linnade Liidu tegevuse arendamise ja suure rahvusvahelise kongressi kokku kutsumises küsimuste lahendamiseks suudeti II. kongress Amsterdamis ära pidada. Sellel kongressil panid Pariisi esitajad ette 1925 a. kongressi Pariisis ärapidada, missugune ettepanek ka vastu võeti.

Eeltööd III. kongressiks hakkasid siis ka kohe peale. Kutsed kongressist osa võtmiseks saadeti üle ilma laiali. Muu seas pööras Rahvusvaheline Linnade Liit ka Eesti Linnade Liidu poole palvega saata kongressi jaoks aruanne Liidu senise tegevuse kohta ja peale selle esitada kaks referaati: 1) kogukondlike korra kohta ja 2) kogukondade maapoliitika ja selle mõju korteri probleemi peale. Liidu ülesandel seadis need kolm kirjatööd kokku Tallinna linna St. Büroo juhataja W. Smetanin. Pariisi kongressi üldiste koosolekute päevakordades on ette nähtud järgmised küsimused.

1. Aruanne Rahvusvahelise Linnade ja kogukondade Liidu tegevuse üle ja Liidu vahekorra teiste rahvusvaheliste organisatsioonidega (Rahvasteliit, Rahvusvaheline Töö-Börse, Punane Rist jne).

2. Linnade Liidud, kogukonnad ja kohalised valitsused. Iga riigi Linnade Liidu aruanne oma tegevuse kohta.

3. Kogukondline kord kogukondade ehk kohalikkude omavalitsuste ja riigi kesk-

valitsuse vahetõrked mitmesugustes riikides — aruanne sellekohase ankeedi tulemuste kohta.

4. Kogukondade maa poliitika ja selle mõju korteri probleemi peale.

5. Suured linnad — nende laienemise probleem.

Kongressi liigete omavaheliseks tutvumiseks on kuus piduõhtut ette nähtud, muu saas ka pidulik vastuvõtmine Pariisi linnavalitsuse poolt. Peale selle korraldatakse kongressi liikmetele ekskursioon tutvumiseks Pariisi linna ettevõtete ja tähtsamate linnavalitsuse tegevusharudega ning üldiselt Pariisi linna ja tema ümbruskonna vaatamisvääriliste kohtadega. Peale kongressi lõppu korraldatakse veel ekskursioone Reims'i, Lyon'i ja Grenoble'i linnadesse, kus väga huvitava ja mitmekesise kava järele kavatakse kongressi liikmetele näidata Prantsuse kultuuri saavutusi ja eriti tutvustada neid nende linnade eeskujuliku majapidamisega. Igas linnas on pidulikud vastuvõtmised linnavalitsuste poolt. Olgu tähendatud muuseas, et Lyon'is võtab kongressi liikmeid vastu M. Edouard Herriot. Parlamendi esimees. Lõpuks on veel ettenähtud sõit Alpi mägedesse — Grande Chartreuse'i.

Sellest lühikesest ülevaatest on näha, kui suurepäraliselt on kongress ettevalmistatud ja kui veel arvesse võtta seda, et kongressi ajal on Pariisis avatud „Rahvusvaheline dekoratiivkunsti näitus, kuhu kongressi liikmetele vaba sissepääs on ja kus suurem osa kongressi koosolekutest ära peetakse, siis võib kindel olla selle peale, et see kongress suudab väga palju huvitavat ja õpetlikku oma liigetele pakkuda.

Rõõmustavalt võime konstateerida, et ka Eesti Linnade Liit on otsustanud sellest kongressist osa võtta ning kaht esitajat sinna saata. Liidu esitajatena sõitsid kongressile juhatuse esimees, Tallinna linnapea A. Uesson ja Liidu juhatuse liige, Pärnu linnapea O. Kask.

V. S.

Riigikohtu seletused.

Kas maakonnaavalitsus on kohustatud alevi avalikkude algkoolide õpetajatele perekonna abiraha maksma?

Jõgeva alevivolikogu volinik esines Riigikohtus revisjoni kaebusega Jõgeva jsk. rahukohtuniku otsuse peale Tartu maakonnaavalitsuse poolt Jõgeva alevikogu otsuse vastu algkooli õpetajate perekonna abiraha kohta tõstetud protesti asjas.

Riigikohus leiab, et Jõgeva jsk. rahukohtuniku otsus tuleb tühistada ja asi uueks otsustamiseks anda Tartu I jsk. rahukohtunikule järgmistel põhjustel:

Õpetajate palgaseaduse muutmise seaduse § 9 järele maksab alevi algkoolis 50 prots. õpetajate palgast alevi omavalitsus, kui alev maakonnaavalitsusest majandusliselt lahutatud, vastasel korral läheb 40 prots. palgast maakonna omavalitsuse kanda. Alevikogu põhjendas oma otsuse alevi õpetajate perekonna abiraha ja muud toetust alevi poolt mitte maksa sellega, et alev maakonnast majandusliselt lahutamata on. Kas alev majandusliselt maakonnast lahutatud, või mitte, see on fakti küsimus, ja maakonnaavalitsus, kui kaebaja, oleks pidanud selgeks tegema, et Jõgeva alev Tartu maakonnast majandusliselt lahutamata on. Et ta seda teinud ei ole, ja teisest küljest, et maakond Jõgeva alevi algkooli õpetajate palgast 40 prots. maksab, siis tuleb otsusele jõuda, et Jõgeva alev maakonnast majandusliselt lahutamata on.

Õpetajate palgaseaduse § 13 on ettenähtud õpetajatele ja nende perekonna liikmetele arstiabi ja rahalise toetuse ning surma korral ajutise abiraha maksmise kohustus. Selles paragrahvis on öeldud, et seda abi annab riigi koolides riik, avalikkudes algkoolides aga see omavalitsus, kes õpetajatele § 9 ettenähtud põhipalga maksab, s. o. linna, alevi või maakonna omavalitsus. § 9 järele maksis aga avalikkude algkoolide õpetajate põhipalga linnades — tervelt linna omavalitsus, maakondades — maakonnaavalitsus 80 prots. ning koolide ülevalpidajad (majanduslikkude kulude kandjad) 20 prots. Järjelikult, arstiabi, rahalise toetuse, ning surma korral ajutise abiraha pidi maksma avalikkude algkoolide õpetajatele linnades — tervelt linna omavalitsus (sest et maksis terve põhipalga), maakondades aga maakonnaavalitsus 80 prots. ning koolide ülevalpidajad, kelle hulka ka alevi omavalitsus tuleb

arvata, 20 prots. § 9 on õpetajate palga sead. muutmise seadusega muudetud (kuna § 13 muutmata on jäetud). Selle paragrahvi uue redaktsiooni järele maksab avalikkude algkooli õpetajate palgast riik 50 prots., linnades — linna omavalitsus 50% maakondades ja alevites, mis maakondadest majandusliselt lahutamata — maakonna omavalitsus 40%, ja koolide ülevalpidajad 10%. Et § 13 järele arstiabi, rahalist toetust ja surma korral ajutist abiraha riik ainult riigikoolide õpetajatele maksab, avalikkude algkoolide õpetajatele aga omavalitsus, siis on § 13 ja 9 endise ja uue redaktsiooni võrdlusest selge, et avalikkude algkooli õpetajatele maakondades ja alevites, mis maakondadest majandusliselt lahutamata, arstiabi, rahalist toetust ja ajutist abiraha surma korral maksma peavad maakonna- ja alevi-omavalitsused selles proportsioonis, nagu nad palga maksavad. Sellepärast puudus maakonnaavalitsusel seadusline alus tähendatud toetus- ja abiraha maksmisest ära ütelda ja selle maksmise tervelt alevi peale panna.

Perekonna abiraha maksmise kohustuse näeb ette õpetajate palga sead. § 12. Selle par. endise redaktsiooni järele oli õpetajatele perekonna abiraha kohustatud maksma see asutus või isik, kelle kanda oli põhipalk. § 12 on muutmise sead. muudetud. Uue redaktsiooni järele on kõik koolid perekonna abiraha maksjate asutuste suhtes kolme liiki jaotatud: 1) avalikud algkoolid, 2) riigi algkoolid, avalikud kesk- ja kutsekoolid, õigustega erakoolid, kus õpetajate palgad riigi kanda ja 3) kõik teised koolid. Perekonna abiraha õpetajatele maksavad: esimese liigi koolides maal — maakonnaavalitsused, linnades — linnavalitsused, teise liigi koolides — riik ja kolmanda liigi koolides — koolide ülevalpidajad. Jõgeva alevi algkool on avalik algkool, järjelikult tuleb teda esimese liigi koolide hulka arvata, mitte aga kolmanda liigi koolide hulka, nagu maakonnaavalitsus arvab. Kui seadusandja alevikoolisid maakondade avalikkudest algkoolidest perekonna abiraha maksmise suhtes eraldada tahtis, siis oleks ta seda ka väljendanud, nagu ta seda palga, toetus- ja abiraha maksmise suhtes on teinud. Neil kaalutlustel tuleb otsusele jõuda, et alevi avalikkude algkoolide õpetajatele on kohustatud perekonna abiraha maksma maakonna omavalitsused. Sellel seisus-

kohal asub ka haridusministeerium, nagu näha tema kirjast 8. juunist s. a.

Eeltoodud põhjustel otsustas Riigikogus

Jõgeva jsk. rahukohtuniku otsuse tühistada ja asja uueks otsustamiseks anda Tartu I jsk. rahukohtunikule. „Post.“

Küsimused ja vastused.

Küsimus Nr. 46. Vangisaatjate nõudmise õigusest.

Kas võib valla politsei raiooni ülem omas jaoskonnas vahi alla võetud isikute vallamajasse toimetamiseks vallast vangivedajaid nõuda, kui ja, kes tasub vangivedajate küüdi raha?

L. vallasekretäär.

Vastus:

On õigustatud nõudma (üldkuberm. asutussead., S. k. II. k., § 849 märkuse p. 2). Kulud kannab esialgu omavalitsus, kuid koormatuste seaduse (S. k. IV. k., 1912 a. järg) § 11¹ pp. 4 ja 7 põhjal tasutakse nad pärast omavalitsustele riigi poolt sama seaduse §§ 11³ ja ja 11⁵ korras.

Küsimus Nr. 47. Uute isikutunnistuste ja hobusepasside väljaandmise korrast ärakaotatute asemele.

Kas võib vallavalitsus ärakaotatud isikutunnistuse ehk hobusepassi asemel korralt uue väljaanda, kui politsei jaoskonna ülemalt teate saab endise maksusetaks kuulutamise üle, või peab äraootama „Riigi Teatajas“ ilmuvat kuulutust tunnistuse maksusetaks kuulutamise üle ja siis uue väljaandma? L. vallasekretäär.

Vastus:

Isikutunnistuste ajutise määruise („R. T.“ Nr. 25 — 1923 a.) järgi tuleb isikutunnistuse kaotamise või hävinemise puhul sellest kohalikule politseile teatada, kus selle üle sellekohane akt kokkuseatakse. — Peale selle tuleb isikutunnistuste kaotamiste juhtumistel isikutunnistuse omaniku kulul „Riigi Teatajas“ ja teistes Politsei Peavalitsuse poolt tähendatud lehtedes kuulutada. Teisi nõudmisi ajutine määrus ette ei näe, millest järeldada tuleb, et vallavalitsus on õigustatud isikutunnistust väljaandma, kui temale esitatud ametlised tõendused akti kokkuseadmise ja kuulutuste kulu üle ära tasumise kohta. Kuulutuste ilmumist ära oodata ei oleks vaja.

Mis puutub uue hobuse passi väljaandmisel siis on siin maksev teine kord. Hobuste passide määruise („R. T.“ Nr. 187,188 — 1920 a.) § 5 põhjal antakse hobuse omanikule kaotatud passi asemele uus, kui kaotuse kohta vastava asutuse (maal vallavalitsuse ja linnas politsei jaoskonnas) poolt tema kulul „Riigi Teatajas“ ja kohalikus ajalehes kuulutus avaldatud ja kuulutuse ilmumisest 1 kuu mööda on, ilma et selle vastu vaieldust tõstetaks, kus juures uue passi väljaandmisel omanikult ajutine tunnistus ära võetakse.

Küsimus Nr. 48. Komisjoni liikete valimise korrast.

Vallavalitsuse liikmed ja teised vallavalitsuse ametnikud valitakse salajasel hääletamisel, kuidas valitakse komisjoni liikmed ja teised vallandukoogu esitajad? Varend.

Vastus:

Vallandukoogu valimisseaduse § 80 täh. 2. loeb asjad üles, mis vallandukoogu salajase hääletamise alla kuuluvad. Komisjonide ja esitajate valimist nende hulgas ei ole. Järjekult sünnib nende valimine lahtisel hääletamisel, kui § 80 kohaselt, üksikud liikmed salajast hääletamist ei nõua.

Küsimus Nr. 49. Maksust vabastamise kord.

Kuidas tuleb vallamaksust vabastamist vaesuse puhul, ehk mõnel teisel põhjusel, vallandukoogu otsustada, kas kinnisel hääletusel või lahtisel, kui üksikud nõukogu liikmed salajast hääletamist ei nõua? Varend.

Vastus:

Vallandukoogu valimise seadus § 80 täh. 2., ütleb küsimusi, mis salajase hääletamise alla kuuluvad, läheb maksudest vabastamisest mööda, mis pärast maksudest vabastamine lahtisele hääletamisele kuulub.

Küsimus Nr. 50. Eelarve krediitide ülekandmisest.

„Maaomavalitsuses“ Nr. 4 — 1925 a. vallavalitsuse rev. juhtnõuude kavas on muu seas punkt 2 all tähendatud, „vallavalitsuse protokuleeritud otsuse põhjal krediitide ülekandmine eelarve ühe peatüki piirides“. Kas ei kuulu krediitide vähendamine, suurendamine, samuti ka üle kandmine, ehk ka ühe peatüki piirides, vallandukoogu võimkonda, mis oleks arusaadav, sest viimane on krediitide määraja ja ilma tema teadmised ei või ka krediitide vallavalitsuse otsusega muuta? Ühes eelarve peatükis võib olla mitmesuguseid isesuguse tähtsusega § ja punktsid. Varend.

Vastus:

Vallandukoogu võimkonda kuulub krediitide ülekandmine ühest peatükist teise. 19. jaan. 1920 a. Valla- ja maakonnaval. sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete aj. seaduse §§ 82 ja 84 annavad selgesõnaliselt vallavalitsusele õiguse krediitide ühe peatüki ulatuses ühest paragrahvist teise kanda, mis pärast reviderimise kava täh. punkt seadusega kokkukõlas on.

Küsimus Nr. 51. Kandidaadi enese hääletamise õigusest.

Kas võib vallaametnikuks ehk mõnda komisjoni valitav kandidaat, kui tema vallandukoogu liige on, ise oma eest valimistel hääletada, või peab erapooletuks jääma? Varend.

Vastus:

Seadus vallandukoogude valimise kohta („R. T.“ Nr. 26 — 1921 a.) ei piira kandidaadi õigusi hääletamisel, mis pärast küsimuse peale jaatavalt tuleb vastata.

Toimetusele tulnud kirjad.

V. a.

„MAAOMAVALITSUSE“ toimetuse.

Eesti Õpetajate Liidu juhatuse poolt korraldatud II. kasvatusteaduslikul nädalal (17. aug., lõpeb 25. aug. s. a.) võeti vastu resolutsioon sensatsioonilise ajakirjanduse kahjuliku mõju kohta noorsoo kasvatusele. Täites kasvatusteaduslikust nädalast osavõtjate soovi, toob E. O. L. juhatuse siin juures tähendatud resolutsiooni:

„Osavõtjad teisest kasvatusteaduslikust nädalast (u. 300 õpetajat) leiavad üksmeelselt, et suur hulk meie ajalehti ja ajakirju on sihilikult andunud kõmuvõtetele, täites väga suure osa ruumist elu eitavate nähtuste kirjeldamisega niisugusel kujul, mis just kaasa aitab nende nähtuste kasvamisele. Eriti hävitavalt mõjuvad meie ajalehtede kõmulised lood kasvavasse noorsoosse, rikkudes nende kõlblist tunnet, saastates nende hinge. Õpetajad, kes peavad valvel olema rahva, eriti noorsoo hingelise kasvatuse eest, ei tohi siin kauemini jääda tummadeks pealtvaatajateks. Nende kohus on avalikult välja astuda sarnase kõlblise kuritöö vastu ja igal võimalikul juhtumisel rahvale selgitada, kuhu see viib teda. Nädalast osavõtjad õpetajad avaldavad oma sügavat põlgust rahva hinge saastajaile ja kutsuvad

üles õpetajaid ja kõiki ausapüüdelisi inimesi vastu töötama rahva kõlblust hävitavatele püüetele kõikide võimalikkude abinõudega kunni sarnaste ajalehtede ja ajakirjade boikoteerimiseni, kus kõige rohkem aset leidnud inetu mürgitustöö. Käesolev resolutsioon saadetakse avaldamiseks kõikidele Eesti ajalehetele ning ajakirjadele ja teadmiseks Riigikogu rühmadele, Vabariigi Valitsusele ja Haridusministeeriumile“.

22. aug. 1925

Nr. 13.

E. Martinson,

E. O. L. ja II. kasvatusteadusliku nädala juhataja.

R. Rummo,

E. O. L. sekretäär.

Kuulutatakse maksvusefaks

Uue-Vändra vallavalitsuse poolt
5. jaan. 1921 a. nr. 70 all välja-
antud hobusepass.

Tahkurannas, 9. sept. 1925 a.

Vallavanem: Joh. Miller.

Sekretäär: K. Martinson.

2. oktoobril s. a. kell 12

annab

Viru Maakonnaavalitsus

Rakveres, Pikk uul. Nr. 15, kinnisel vähempakkumisel, millele maakonnaavalitsuse nõudmisel suusõnaline järelepakkumine järgneda võib

Maidla silla

ehitustööd välja.

Maakonnaavalitsusele jääb õigus tööd oma äranägemise järele ka mitte vähempakkujale väljaanda, ehk tööd väljaandmata jätta. Pakkumise kindlustuseks tuleb ettevõtjal 10% pakutavast summast sissemaksta. Pakkumised kinnistes ümbrikkudes tulevad äraanda Maakonnaavalitsuse Põllumajandusosakonna juhatajale kuni pakkumise alguseni. Lähemaid teateid saab Põllumajandusosakonnast, igal äripäeval kella 9—15-ni.

Viru Maakonnaavalitsus.

Õnnetus käib inimesi mööda —

sellepärast hoidke, et tema Teid ootamata ei taba. — Seda teha võimaldab Teile

Eesti Omavalitsuste Kinnitus Aktsia Selts „OMA“,

kes teostab:

tulekinnitusi, elukinnitusi ja rahakinnitusi.

Seltsi põhi- ja tagavara kapitaalid üle 14.000.000 marka.

Madalad preemiad. — Soodsad kinnitustingimised. — Kõik kasu rahvale tagasi.

Seltsi juhatuse: TARTUS, Lihaturg 7.

Omavalitsused, võtke osa Seltsi tegevusest nii aktsiate omandamise, kui ka varanduste „Oma“ seltsis kinnitamisega.

Ilmus trükist

Eesti Maakondade Liidu ja Eesti Linnade Liidu
väljaandel

„Esimene Eesti omavalitsustegelaste kongress

24.–26. oktoobril 1924 a.“

suures kaustas heal paberil 150 lehekülje suuruses
kongressist osavõtjate pildiga.

— RAAMAT SISALDAB: —

1. Sisukord.
2. Sisukord kõnelejate järele.
3. Kongressi möte, ülesanne ja eeltööd.
4. Kuidas täitis kongress oma ülesande.
5. Referaadid (kongressil ettekantud E. Maddisoni, J. Jansi, M. Nepsi, M. Juhkami, H. Lauri, A. Allikase, H. Aviksoni, G. Olliku, M. Raudi, J. Reintami, M. Martna, Dr. med. P. Pödderi, O. Tiefi, O. Liigandi, K. Einbundi, J. Sõnajala ja P. Puuseppa referaadid).
6. Esimese Eesti omavalitsustegelaste kongressi protokoll.
7. Kongressi resolutsioonid.
8. Kongressist osavõtjad.

Et raamat esimene selletaoline Eestis, et ta sisaldab omavalitsuste elu põlevamate küsimuste kohta põhjalikke referaate, omavalitsustegelaste seisukohte ja arvamisi ning nende otsusi, ei tohiks see raamat üheski omavalitsusasutuses puududa, ei tohiks ta puududa ühelgi omavalitsuse otsusttegeval tegelasel. Kongressist osavõtjad omandavad ta muidugi kongressi üleelamiste meeldetuletamiseks.

Raamatu hind 250 marka. Omavalitsused saavad
raamatuid väljaandjatelt Liitudelt otseteed tellides, eksemplaride arvu peale vaatamata, eksemplaari **200 margaga**. Jällemüjatele protsendid.

Pealadu E. Maakondade Liidu büroos Tallinn, S. Roosikrantsi uul. № 12:

Et raamat piiratud arvul trükitud, tuleb tellimistega rutata.